

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผล การวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านใน เขตชนบทยากจนตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริง กับบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านใน เขตชนบทยากจนตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา
3. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของครู กับผู้บริหารการศึกษาที่มีต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านใน เขตชนบทยากจน
4. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของครูกับผู้บริหารการศึกษาที่มีต่อบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านใน เขตชนบทยากจน
5. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านใน เขตชนบทยากจนตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ครูและผู้บริหารการศึกษาที่อยู่ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านใน เขตชนบทยากจน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติในเขตการศึกษา 8 ปีการศึกษา 2526 จำนวน 954 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น คือ สุ่มจังหวัดในเขตการศึกษา 8 มา 6 จังหวัด จากจังหวัดทั้งหมด 8 จังหวัด จากจังหวัดสุ่มครูและผู้บริหารดังต่อไปนี้

ครู ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายจากครูในจังหวัดต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
 ใ้กลุ่มตัวอย่างรวม 260 คน

ผู้บริหารการศึกษา ใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในเขตจังหวัดที่ทำการการศึกษา
 ใ้กลุ่มตัวอย่างรวม 126 คน

รวมกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด 386 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามประเมินค่า ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบเกี่ยวกับสภาพภาพของผู้ตอบ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามประเมินค่าเกี่ยวกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และการสาธารณสุข ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู และขอเสนอแนะในการแก้ไขปัญหานั้น ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบปลายเปิด

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่านตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ก่อนนำแบบสอบถามไปใช้ ผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับครูโรงเรียนประถมศึกษาและผู้บริหารการศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 20 คน เพื่อหาข้อบกพร่องและแก้ไขร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัย แล้วนำมาปรับปรุงเป็นแบบสอบถามฉบับจริงต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล กระทำโดยผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อขอหนังสือแนะนำตัวจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ไปยังผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และผู้วิจัยขอความร่วมมือให้ทางสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดส่งและเก็บรวบรวมข้อมูลคืนให้ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งผู้วิจัยส่งและรับคืนด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำคำตอบจากแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่ามัธยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่าง ด้วยการทดสอบค่าที (t - test) แล้วจึงนำเสนอในรูปแบบตารางและบทความ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1.1 สถานภาพทั่วไปของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน เขตการศึกษา 8 สรุปได้ว่า ครูทั้งหมด 251 คน เป็นชาย 140 คน คิดเป็นร้อยละ 55.8 เป็นหญิง 111 คน คิดเป็นร้อยละ 46.8 อายุของครูร้อยละ 59.8 มีอายุต่ำกว่า 30 ปี รองลงมาคือ ร้อยละ 30.7 มีอายุระหว่าง 30 - 40 ปี วุฒิการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 59.0 มีวุฒิ ป.กศ. สูง หรือเทียบเท่า รองลงมาคือ ร้อยละ 17.9 มีวุฒิ ป.กศ. หรือเทียบเท่า ประสบการณ์ในการทำงานส่วนใหญ่ร้อยละ 40.6 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 1 - 5 ปี รองลงมาคือ ร้อยละ 34.3 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 6 - 10 ปี ภูมิลำเนาเดิมของครูส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดเดียวกับสถานที่ทำงาน คิดคิดเป็นร้อยละ 70.63 สถานภาพในการรับราชการครูส่วนใหญ่ร้อยละ 49.8 ขอย้ายหรือโอนมาจากโรงเรียนอื่น รองลงมาร้อยละ 48.6 เริ่มรับราชการที่โรงเรียนนี้เป็นแห่งแรก เกี่ยวกับงานพิเศษที่ทำนอกเหนือจากการสอนครูส่วนใหญ่ทำงานด้านกิจกรรมนักเรียนมากที่สุด คือ คิดเป็นร้อยละ 43.4 รองลงมาร้อยละ 25.5 ทำงานด้านธุรการ จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่ครูทำงานพิเศษมากที่สุด คือ 1 - 5 ชั่วโมง กล่าวคือ ครูร้อยละ 57.8 ใช้เวลาในการทำงานพิเศษในเวลาดังกล่าว รองลงมาครูร้อยละ 17.1 ใช้เวลาในการทำงานพิเศษอยู่ระหว่าง 6 - 10 ชั่วโมง และเมื่อพิจารณาถึงจำนวนชั่วโมงที่สอนส่วนใหญ่ร้อยละ 31.1 สอนอยู่ระหว่าง 21 - 25 ชั่วโมง รองลงมาร้อยละ 28.3 มีจำนวนชั่วโมงที่สอนอยู่ระหว่าง 16 - 20 ชั่วโมง

1.2 สถานภาพทั่วไปของผู้บริหารการศึกษา สรุปได้ว่า ผู้บริหารการศึกษาทั้งหมด 111 คน เป็นชาย 109 คน คิดเป็นร้อยละ 98.2 เป็นหญิง 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 อายุของผู้บริหารการศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 52.3 มีอายุระหว่าง 30 - 40 ปี รองลงมาร้อยละ 29.7 มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี วุฒิการศึกษาสูงสุดของผู้บริหารการศึกษาส่วนใหญ่คือ ร้อยละ

81.1 มีวุฒิปริญญาตรี รองลงมาร้อยละ 12.6 มีวุฒิ ป.กศ.สูง หรือเทียบเท่า ประสบการณ์ในการทำงานส่วนใหญ่ร้อยละ 52.8 ผู้บริหารการศึกษามีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 15 ปี รองลงมาร้อยละ 29.7 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 11 - 15 ปี ภูมิลำเนาเดิมของผู้บริหารการศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 64.0 มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเดียวกับที่ทำงานอยู่ในปัจจุบัน รองลงมาร้อยละ 35.1 มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดอื่น ๆ ส่วนตำแหน่งทางการบริหารการศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 31.5 ผู้บริหารการศึกษามีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ รองลงมาร้อยละ 28.8 มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

2. การรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษาที่มีต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูในคานต่าง ๆ ปรากฏผลดังนี้

ก. บทบาทที่ปฏิบัติจริง

การรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษาที่มีต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงของครู พบว่า ครูและผู้บริหารการศึกษารับรู้ว่าการปฏิบัติงานจริงในการพัฒนาชุมชนรวมทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.78, 2.79$) และครูรับรู้ว่า บทบาทที่ครูปฏิบัติมากที่สุด คือ บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม รองลงมาคือ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา และด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ตามลำดับ ส่วนผู้บริหารการศึกษารับรู้ว่ามีบทบาทที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านการเมืองการปกครอง รองลงมาคือด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา และด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ตามลำดับ

เมื่อแยกพิจารณาในรายละเอียดของกิจกรรมในแต่ละด้าน ปรากฏผลดังนี้

1) ด้านการศึกษา ครูและผู้บริหารการศึกษารับรู้ว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.83, 2.80$) และกิจกรรมที่ครูรับรู้ว่าการปฏิบัติมากที่สุดคือการจัดบริการข่าวสารให้กับนักเรียนและประชาชนในชุมชน โดยใช้บริการกระจายเสียง สิ่งตีพิมพ์ ฯลฯ ส่วนผู้บริหารการศึกษารับรู้ว่าการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่อง การเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการแก่ประชาชนในท้องถิ่น รองลงมาทั้งครูและผู้บริหารการศึกษารับรู้สอดคล้องกันว่าครูมีการปฏิบัติมากในเรื่อง การไปเยี่ยมบ้านเพื่อพบปะสนทนา และศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก ผู้ปกครอง และเพื่อติดตามประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ

2) ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ครูและผู้บริหารการศึกษาทราบว่า ครูมีการปฏิบัติ น้อย ($\bar{x} = 2.40, 2.31$) และครูและผู้บริหารการศึกษาทั้งสองคัดลอกกันว่ากิจกรรมที่ครู ปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ การส่งเสริมและเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงานอดิเรก เพื่อประหยัดราย จ่าย เช่น การทำสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ รองลงมาคือ จัดสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนเพื่อ ให้นักเรียนฝึกและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน

3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ครูและผู้บริหารการศึกษาทราบว่าครูมีการปฏิบัติ ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.11, 3.06$) และครูและผู้บริหารการศึกษาทั้งสองคัดลอกกันว่า กิจกรรมที่ครูปฏิบัติมากที่สุด คือ การร่วมมือกับประชาชนประกอบกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง และวันสงกรานต์ เป็นต้น รองลงมาคือ ร่วมมือกับผู ปกครองจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีของนัก เรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณใน วันสำคัญ เช่น วันไหว้ครู วันแม่ วันครู เป็นต้น

4) ด้านการเมืองการปกครอง ครูและผู้บริหารการศึกษาทราบว่า ครูมีการ ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.93, 3.25$) และครูและผู้บริหารการศึกษาทั้งสองคัดลอก กันว่ากิจกรรมที่ครูปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดและส่งเสริมกิจกรรมเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยใน โรงเรียน เช่น การจัดตั้งสภานักเรียน การแบ่งกลุ่มนักเรียนรับผิดชอบงานต่าง ๆ ภายใน โรงเรียน รองลงมาคือ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุขแก่นักเรียนและประชาชน

5) ด้านสาธารณสุข ครูและผู้บริหารการศึกษาทราบว่า ครูมีการปฏิบัติอยู่ใน ระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.86, 2.87$) และครูและผู้บริหารการศึกษาทั้งสองคัดลอกกันว่า กิจกรรมที่ครูปฏิบัติมากที่สุด คือ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดภายในบ้านเรือน ร่างกาย และเครื่องนุ่งห่มให้ถูกต้องตามหลักอนามัย รองลงมาคือ ประสานงานกับฝ่าย สาธารณสุขบริการสร้างภูมิคุ้มกันโรคให้นักเรียนและประชาชน

ข. บทบาทที่คาดหวัง

การรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษาที่มีต่อบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชน ของครู พบว่า ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนรวมทุกด้าน อยู่ใน ระดับมาก ($\bar{x} = 3.90, 3.95$) และบทบาทที่ครูคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุด คือ บทบาทด้าน

สังคมและวัฒนธรรม รองลงมาคือ ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง และด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ตามลำดับ ส่วนบทบาทที่ผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุด คือ บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม รองลงมาคือ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข และด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ตามลำดับ

เมื่อแยกพิจารณาในรายละเอียดของกิจกรรมในแต่ละด้าน ปรากฏผลดังนี้

1) ด้านการศึกษา ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.92, 4.00$) กิจกรรมที่ครูคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุดคือ จัดบริการข่าวสารให้กับนักเรียนและประชาชนในหมู่บ้านโดยใช้การกระจายเสียง สิ่งตีพิมพ์ ฯลฯ รองลงมาคือ ไปเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อพบปะสนทนาและศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก ผู้ปกครอง และเพื่อติดตามประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนกิจกรรมที่ผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุด คือ การไปเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อพบปะสนทนา และศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก ผู้ปกครอง และเพื่อติดตามประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ รองลงมาคือ จัดตั้งศูนย์วิชาการในโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งวิชาการให้นักเรียนและประชาชนในชุมชนใช้ประโยชน์ในการค้นคว้าหาความรู้และความบันเทิง

2) ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.73, 3.71$) และกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุดคือ ส่งเสริมและเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงานอดิเรกเพื่อประหยัดรายจ่าย เช่น การทำสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ รองลงมาคือ จัดสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนฝึกและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน

3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.03, 4.19$) กิจกรรมที่ครูคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุดคือ ร่วมมือกับผู้ปกครองจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกถึงความกตัญญูต่ เวทีของนักเรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันไหว้ครู วันแม่ เป็นต้น รองลงมาคือ ร่วมมือกับประชาชนประกอบกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง วันสงกรานต์ เป็นต้น ส่วนกิจกรรมที่ผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุดคือ ร่วมมือกับประชาชนประกอบกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง และวันสงกรานต์ เป็นต้น รองลงมาคือ ทำตนเป็นตัวอย่างและเป็นผู้นำในการต่อต้านอบายมุข เช่น ยาเสพติด การพนันและสถานเริงรมย์ เป็นต้น

4) ด้านการเมืองการปกครอง ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.93, 4.07$) และกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครู ปฏิบัติมากที่สุด คือ จัดและส่งเสริมกิจกรรมเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น การจัด ตั้งสภานักเรียน การแบ่งกลุ่มนักเรียนรับผิดชอบงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียน รองลงมาคือ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแก่นัก- เรียนและประชาชน

5) ด้านสาธารณสุข ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x} = 3.96, 3.96$) กิจกรรมที่ครูคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุดคือ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ การรักษาความสะอาดภายในบ้านเรือน ร่างกาย และเครื่องนุ่งห่มให้ถูกต้องตามหลักอนามัย รองลงมาคือ เผยแพร่ความรู้ด้านโภชนาการแก่นักเรียนและประชาชนโดยให้ความรู้เกี่ยวกับคุณ ชาติของอาหาร การเก็บถนอมอาหาร การปรุงอาหารอย่างถูกหลักอนามัย รวมทั้งการบริโภคที่ ถูกต้อง เช่น ไม่รับประทานอาหารใส่สีที่เป็นพิษ ผงชูรส เป็นต้น ส่วนกิจกรรมที่ผู้บริหารการ ศึกษาคาดหวังให้ครูมีการปฏิบัติมากที่สุด คือ รวมมือกับผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจัดให้ นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันอย่างมีระบบและถูกหลักอนามัย รองลงมาคือ เผยแพร่ ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดภายในบ้านเรือน ร่างกายและเครื่องนุ่งห่มให้ถูกต้องตาม หลักอนามัย

3. เปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูตาม การรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา พบว่า

3.1 บทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูตามการ รับรู้ของครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2 บทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูตามการ รับรู้ของผู้บริหารการศึกษาแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. เปรียบเทียบการรับรู้ของครูกับผู้บริหารการศึกษาที่มีคอบทบาทในการพัฒนาชุมชน ของครู พบว่า

4.1 ครูกับผู้บริหารการศึกษาให้คะแนนการรับรู้คอบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการ- พัฒนาชุมชนของครูไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาในแต่ละ

งาน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านการเมืองการปกครอง ส่วนด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านสาธารณสุข ไม่มี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.2 ครูกับผู้บริหารการศึกษาให้คะแนนความคาดหวังต่อบทบาทที่คาดหวังใน การพัฒนาชุมชนของครูไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาใน แต่ละด้านพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านสังคมและวัฒน- ธรรม และด้านการเมืองการปกครอง ส่วนด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้าน สาธารณสุข ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู และข้อเสนอแนะในการ แก้ไขปัญหา

5.1 ครูและผู้บริหารการศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าปัญหาและอุปสรรค ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูในโรงเรียนโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ยากจน (กศ. พช.) ที่สำคัญมาเรียงตามลำดับคือ ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริม และสนับสนุนวิชาชีพของประชาชน ปัญหาความยากจนของประชาชน เงินงบประมาณที่ใช้สนับสนุน โครงการมีน้อยไม่เพียงพอในการดำเนินงาน ขาดบุคลากรด้านอาชีพต่าง ๆ ที่จะให้ความรู้แก่ ประชาชน ความแตกต่างในการรื้อหนังสือของประชาชนในชุมชน และครูมีเวลาไม่เพียงพอที่จะ ให้บริการแก่ประชาชน ส่วนสิ่งที่เป็ปัญหาหนักที่สุด คือ เรื่องการขาดความสัมพันธ์ระหว่างครู กับประชาชนในหมู่บ้าน และเป็นท้องถิ่นในเขตคุกคามของผู้ก่อการร้าย

นอกจากนี้ครูและผู้บริหารการศึกษาได้เสนอข้อปัญหาและอุปสรรคในการ ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขต ชนบทยากจน (กศ. พช.) เพิ่มเติมมาดังนี้ คือ ขาดผู้นำที่เหมาะสมในการพัฒนา ประชาชนขาด อาชีพทำกินอย่างถาวร ประชาชนหมกมุ่นอยู่กับอบายมุขต่างๆ ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของ การศึกษาและไม่สนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ประชาชนมีความเฉื่อยขาดความกระตือรือร้น ในการทำงาน ประชาชนไม่มีที่ดินในการประกอบอาชีพ ประชาชนว่างงานหลังจากฤดูเก็บเกี่ยว ประชาชนบางส่วนเป็นโรคติดคอรัยแรง ประชาชนบางส่วนพูดภาษาอื่นมากกว่าภาษาไทย เศรษฐกิจของครูไม่ดี สวัสดิการไม่ดี ทำให้ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ที่พักอาศัย ของครูอยู่ไกลชุมชน ครูบางคนประพฤติตัวไม่เหมาะสมไม่เป็นที่เชื่อถือและศรัทธาของประชาชน

ในชุมชน ครูยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ครูมีภารกิจด้านการเรียนการสอนมากจึงหาโอกาสและเวลาที่จะออกไปทำกิจกรรมภายนอกลำบาก ครูไม่ได้รับความปลอดภัยจากภัยของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ชาวการมีเพศและติดตามผลจากผู้บริหารระดับสูง เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นไม่ให้ความช่วยเหลือแก่ทางโรงเรียนเท่าที่ควร กลไกการประสานงานยังไม่ดีพอ ไม่มีผู้รับผิดชอบในการประสานงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนา ชาวการติดตามและประเมินผลของหน่วยงานต่าง ๆ การทำงานของ 4 กระทรวงหลักไม่มีการทำงานร่วมกัน ชาวคนหลงน้ำสำหรับใช้บริโภคและทำการเกษตร เป็นท้องถิ่นที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ พื้นที่ส่วนมากเป็นภูเขาน้ำไม่เหมาะในการทำการเกษตร ด้รับงบประมาณล่าช้า งบประมาณที่ได้ถูกจำกัดอยู่ในกรอบมากเกินไปไม่มีความคล่องตัวในการใช้ งบประมาณที่ได้รับไม่ค่อยเนื่องโรงเรียนไม่มีรายได้มาดำเนินการทำให้การดำเนินงานบางอย่างหยุดชะงัก วัสดุครุภัณฑ์ที่ได้รับมีคุณภาพไม่ดีพอ

5.2 ครูและผู้บริหารการศึกษาได้เสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู สรุปได้ดังนี้

5.2.1 ขอเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาตามงบประมาณ สรุปได้ว่าควรส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่นให้แก่ประชาชนโดยการฝึกฝนแนะนำ ให้ความรู้ เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจของประชาชนโดยเน้นให้ประชาชนช่วยเหลือตัวเอง ควรให้การศึกษทั้งในและนอกโรงเรียน โดยเน้นการสอนให้ประชาชนอ่านออก-เขียนได้ ควรจัดอบรมหรือหาวิธีการที่จะพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เลิกหลุมหลงอบายมุขให้มีความขยัน รู้จักเสียสละ อดทน มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม ควรฝึกและสร้างผู้นำหมู่บ้านทั้งชายและหญิงให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ นำไปเผยแพร่และปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในชุมชนได้

5.2.2 ขอเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับครู สรุปได้ว่า ควรจัดสัมมนา อบรมครูให้บ่อยครั้งและทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ตนตัวอยู่เสมอ ตลอดจนสามารถนำหลักวิธีการใหม่ ๆ มาให้คำแนะนำแก่ประชาชนได้อย่างถูกต้อง ควรมีการปรับปรุงสวัสดิการ เช่น ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าพาหนะในการออกทำงานพัฒนาชุมชนนอกเวลาราชการ เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานให้แก่ครู ควรเพิ่มอัตราค่าจ้างครูให้เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียนเพื่อครูจะได้มีเวลาออกช่วยในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ครูควรเสียสละเวลาให้มากขึ้น มีความจริงใจต่อวิชาชีพต่อชุมชนและควรมีอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์สังคมให้มากขึ้น

5.2.3 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคือเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ควรมีการพบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทุกระยะ โดยการจัดประชุมสัมมนาร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความเข้าใจในงานและหน้าที่ซึ่งกันและกัน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรให้ความช่วยเหลือโรงเรียนอย่างใกล้ชิดและติดตามประเมินผลงานที่ทำไปแล้วทุกระยะ ผู้บริหารระดับสูงควรออกสู่ชุมชนเป็นประจำเพื่อทราบปัญหาและหาทางแก้ไขรวมทั้งเป็นกำลังใจแก่ครูปฏิบัติงานในชุมชน

5.2.4 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน สรุปได้ว่า ควรมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด มีการวางแผนงาน มีโครงการที่แน่นอนและทำงานร่วมกัน ไม่แบ่งแยกงานและหน้าที่กัน และควรจัดตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่ในการประสานงานโดยเฉพาะ

5.2.5 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่า ควรมีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมให้เดินทางได้สะดวกทั่วทุกตำบลและหมู่บ้าน ควรปรับปรุงระบบการชลประทานในหมู่บ้านโดยพยายามจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้บริโภคและทำการเกษตร โดยการขุดเจาะบอบาคาลและทำอ่างเก็บน้ำประจำหมู่บ้าน ควรขยายเขตการใช้ไฟฟ้าเข้าสู่ทุกตำบลและหมู่บ้าน ควรหามาตรการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารโดยการเพิ่มโทษบุคคลผู้ฝ่าฝืนและทำการปลูกสร้างสวนป่า

5.2.6 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณ สรุปได้ว่า ควรจัดสรรงบประมาณลงในพื้นที่ยากจนให้มากขึ้น ควรให้งบประมาณต่อเนื่องต่อเนื่องไประยะหนึ่ง ควรให้ทางโรงเรียนเป็นผู้เสนอโครงการและจัดสรรงบประมาณเอง ควรจัดตั้งกองทุนหรือระบบสหกรณ์ขึ้นในหมู่บ้าน ควรลดขั้นตอนการจัดทำงบประมาณลง

5.2.7 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคืออื่น ๆ สรุปว่า ควรมีการประกวดผลงานของโรงเรียนและชุมชนในระดับจังหวัด แล้วขยายเป็นระดับเขตและระดับประเทศต่อไป เพื่อเป็นการกระตุ้นให้โรงเรียนและชุมชนมีความพยายามที่จะพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

อภิปรายผล และขอเสนอแนะ

1. เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของครูในการพัฒนาชุมชนตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา พบว่า

1.1 บทบาทที่ปฏิบัติจริง ครูและผู้บริหารการศึกษารับรู้ว่า ครูได้ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง¹ ซึ่งไม่ตรงกับการวิจัยของ ปรีดา เชื้อตระกูล ที่วิจัยพบว่า ผู้บริหาร นักวิชาการ และประชาชนเห็นว่า โรงเรียนประถมศึกษาให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนน้อย² และไม่ตรงกับการวิจัยของ จันทรานี สงวนนาม ซึ่งพบว่า โรงเรียนประถมศึกษามีปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนค่อนข้างต่ำ³ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากว่า โรงเรียนประถมศึกษาทั่ว ๆ ไปหรือโรงเรียนที่เข้าโครงการโรงเรียนชุมชนยังไม่สามารถปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนได้ตามความต้องการ ควบคู่ประสบปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ปัญหาด้านอาคารสถานที่ และอุปกรณ์ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และปัญหาด้านการประสานงาน⁴ แต่การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่เจาะจงเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ซึ่งเป็นโครงการที่มีเป้าหมายให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ประกอบกับโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่กำลังเริ่มทดลองใหม่เป็นปีแรกทำให้ครูมีความตื่นตัวที่จะปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน และโรงเรียนดังกล่าวเป็นโรงเรียนทดลองตัวอย่างของ

¹คูตารางที่ 16 และ 17.

²ปรีดา เชื้อตระกูล, "งานบริหารการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลในภาคกลาง" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 147.

³จันทรานี สงวนนาม, "งานบริหารการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาคกลาง" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 140.

⁴วิสุทธิ์ ราตรี, "ความสอดคล้องของการดำเนินงานโรงเรียนชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี กับหลักการและวัตถุประสงค์ของโรงเรียนชุมชน," หน้า 36 - 37.

อำเภอปากจนซึ่งมีอยู่อำเภอละ 1 โรงเรียนนั้น จึงจ่ายต่อการศึกษิตตามประเมินผลและอยู่ในความดูแลของฝ่ายบริหารอย่างใกล้ชิด และเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ โรงเรียนได้รับงบประมาณสนับสนุนพอสมควรทั้งในค่าวัสดุอุปกรณ์ โดยคิดเฉลี่ยโรงละประมาณ 79,000 บาท¹ ทำให้โรงเรียนมีความพร้อมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลางพอใช้

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทที่ครูปฏิบัติมากที่สุด พบว่า ครูมีบทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองการปกครองมากกว่าบทบาทด้านอื่น และพบว่าครูมีบทบาทในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและอาชีพพวยที่สุด การที่ครูปฏิบัติกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและอาชีพพวย อาจเนื่องจากว่า กิจกรรมดังกล่าวมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงอยู่แล้ว เช่น หน่วยงานทางการเกษตร และหน่วยงานของกรมการพัฒนาชุมชน และอีกประการหนึ่งนั้นโรงเรียนยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจและอาชีพพวยโดยส่วนใหญ่จะมีบุคลากรที่มีความรู้ด้านวิชาสามัญเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ปรีชา นิพนธ์พิทยา² ที่พบว่า ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานโรงเรียนชุมชนไม่ประสบผลสำเร็จก็คือ ขาดครูสอนวิชาชีพ ดังนั้น บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโดยทั่ว ๆ ไปด้านเศรษฐกิจและอาชีพพวยจึงน้อย สำหรับบทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองการปกครองนั้น ครูปฏิบัติได้สูงกว่าบทบาทด้านอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าอาชีพครูเป็นอาชีพที่ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างแก่เด็กและคนทั่ว ๆ ไป ประกอบกับครูเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมากที่สุดในหมู่บ้านจึงได้รับความไว้วางใจและความเชื่อถือจากประชาชนในหมู่บ้านทำให้ครูต้องวางตัวให้เหมาะสมและปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควรให้สมกับที่ได้รับความไว้วางใจจากบุคคลทั่ว ๆ ไป และอีกประการหนึ่งที่ครูมีบทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรมมากอาจเป็นเพราะ บทบาทดังกล่าวมีกิจกรรมให้ทำมาก เช่น กิจกรรมวันกตัญญู วันไหว้ครู วันแม่ กิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีในท้องถิ่น และวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง วันสงกรานต์ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ประชาชนสนใจและ

¹สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, คู่มือครูโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทปากจน, หน้า 3 (อัครสาวนา).

²ปรีชา นิพนธ์พิทยา, "การดำเนินงานโรงเรียนชุมชนในเขตการศึกษา 1,"

ต้องการให้โรงเรียนมีการปฏิบัติร่วมกับชุมชนมาก ดังผลการวิจัยของ สนั่น สุวรรณวงศ์¹ ที่ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทและความต้องการของชุมชน เกี่ยวกับการบริหารการศึกษาประจำบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา ซึ่งพบว่า กลุ่มกรรมการศึกษา กลุ่มสมาชิกสภาตำบล และประชาชนทั่วไป ต้องการให้นักเรียนได้รวมพิธีทางศาสนาและรวมกิจกรรมของวัดอย่างใกล้ชิด จะเห็นได้ว่ากิจกรรมเหล่านี้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมาก ดังนั้นครูจึงมีการปฏิบัติในกิจกรรมเหล่านี้มากตามไปด้วย ส่วนบทบาทด้านการเมืองการปกครองที่พบว่าครูมีการปฏิบัติมากเช่นเดียวกันนั้น อาจเนื่องมาจากว่าในการปฏิบัติงานจริงนั้น ครูได้รับแต่งตั้งให้ดำรงในตำแหน่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเมืองการปกครองมาก เช่น การเป็นวิทยากรลูกเสือ-ชาวบ้าน เป็นเลขาสภาตำบล เป็นคณะกรรมการเลือกตั้งระดับต่าง ๆ ฯลฯ นอกจากนี้แล้วกิจกรรมที่จัด เช่น การอบรมลูกเสือชาวบ้าน อบรมไทยอาสาป้องกันชาติ การเลือกตั้งในวาระต่าง ๆ มักจะใช้สถานที่ของโรงเรียน จึงทำให้ครูมีโอกาสที่จะปฏิบัติงานด้านนี้มาก

การที่ครูปฏิบัติกิจกรรมเน้นทางด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น นับว่าครูได้ปฏิบัติไปในทางที่ถูกต้อ เพราะครูนั้นควรจะมีบทบาทที่สำคัญ คือ " . . . บทบาทในการอบรมศีลธรรม จรรยาโดยการอบรมมนัสยและ เป็นแบบฉบับที่ดีแก่นักเรียนและประชาชนทั้งในด้านความประพฤติ และการวางตนในด้านต่าง ๆ และบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งอาจจะทำได้ในเวลาสอนในชั้นเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียน การนำนักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นและครูจะต้องทำหน้าที่เป็นทั้งผู้รักษา ถ่ายทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรม . . ." ² ในขณะที่เดียวกันควรจะได้พัฒนาทางด้านการเมืองการปกครองควบคู่กันไป การพัฒนาดังกล่าวครูสามารถที่จะทำได้ในหลายลักษณะดังนี้ คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้เสนอแนะไว้ว่า

¹ สนั่น สุวรรณวงศ์, "บทบาทและความต้องการของชุมชน เกี่ยวกับการบริหารการศึกษาประจำบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา" (ปริญญาน์พนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2519), หน้า 100 - 101.

² สุจริต เพียรชอบ, "บทบาทครูในการพัฒนาประเทศ" วารสารครูศาสตร์ 9 (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2522) : 52 - 57.

"ครูควรฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการทำงานรวมกลุ่มรู้จักวิพากษ์วิจารณ์ อดทนต่อการถูกวิจารณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความอดกลั้น มีวินัยในตนเอง สำนึกในสิทธิของตนเอง และผู้อื่น เคารพกฎหมายของสังคมในการอยู่ร่วมกัน รู้จักใช้สิทธิและพิทักษ์สิทธิ รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม รู้แพ้ รู้ชนะ เคารพเสียงส่วนมากรับฟังเสียงส่วนน้อย และควรส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยแก่ชุมชนโดยประพฤติดนเป็นแบบอย่างและชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามโอกาสอันเหมาะสม และตัวครูควรมีความรักความยุติธรรมและกล้าหาญที่จะต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของสังคมด้วยปัญญาสดี ตามกระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และตามสิทธิแห่งกฎหมาย"¹ ในการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองการปกครองนั้น ควรเริ่มมีการปลูกฝังเสียตั้งแต่เยาว์วัย ในขณะที่เด็กนั้นก็ทำโอกาสจัดอบรม แนะนำแก่ประชาชนในรูปของการสอนนอกเวลาหรือการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งจะสามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจการเมืองการปกครองแก่ประชาชนทั่วไปได้

1.2 บทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูพบว่า ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมากในทุก ๆ ด้าน² ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ฉัตรชัย สิงห์เนตร³ ที่พบว่า ผู้นำท้องถิ่นมีความเห็นว่าครูควรมีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้าน นอกเหนือจากการสอนหนังสือในโรงเรียน และยิ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ จารุวรรณ วัฒนกุล⁴ ที่พบว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมากกว่า ครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนคว้นนอกเหนือจากการสอนในโรงเรียน

¹ คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, การปฏิรูปการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2518), หน้า 142 - 144.

² ดูตารางที่ 16 และ 17.

³ ฉัตรชัย สิงห์เนตร, ผู้แต่งร่วมใน พันธ์ สุจ้านงค์ และคณะ, การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 47.

⁴ จารุวรรณ วัฒนกุล, "ความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบทเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน" (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 89.

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุด พบว่า บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นบทบาทที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุด ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ สงัด มิกกิตติ ที่พบว่า ความต้องการที่มีต่อการบริการ ชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรม ของผู้บริหาร ครู เกษตรกร และผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกร มีความต้องการอยู่ในระดับมาก¹ ส่วนสาเหตุที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมมากเป็นอันดับแรก อาจจะเป็นเนื่องจากว่า ในสภาพสังคมปัจจุบันมีความสับสนวุ่นวาย มีการแข่งขันกันทุก ๆ ด้าน ทั้งการศึกษา เศรษฐกิจ อีกทั้งการขยายตัวของวัฒนธรรมตะวันตกซึ่ง เข้ามามีบทบาทในสังคมไทย² เด็กและเยาวชนได้รับวัฒนธรรมใหม่ ๆ จนเกิดความนิยมในวัฒนธรรมเหล่านั้น ขณะเดียวกันก็ปฏิเสธวัฒนธรรมเก่าที่เป็นวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ดังนั้นครูและผู้บริหารการศึกษาจึงหวังว่าครูโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่องานเด็กและเยาวชนจะสามารถหาวิธีการช่วยเหลือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้กับชุมชนได้

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูในแต่ละด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

(1) ด้านการศึกษา พบว่า ครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แต่ครูและผู้บริหารศึกษามีความคาดหวังต้องการให้ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก³ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากในเขตที่ทำการวิจัย ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ชนบทยากจน ประชาชนที่อาศัยอยู่มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ มีโอกาสได้รับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาเท่านั้น⁴ โอกาสที่จะได้รับความรู้เพิ่มเติมมีน้อย เนื่องจากการ

¹สงัด มิกกิตติ, "การบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดเชียงราย" (ปริทัศน์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2525), หน้า 61 - 68.

²สมศักดิ์ ศรีมานอนันต์, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2523), หน้า 27.

³คูตารางที่ 6 และ 11.

⁴ณรงค์ เส็งประสา, สังคมวิทยาชนบทและเมือง (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2523), หน้า 38.

สื่อสารคมนาคมที่จะนำวิทยากรต่าง ๆ เข้าไปสู่หมู่บ้าน ตำบล ไม่สะดวกเท่าที่ควร ดังนั้นครู และผู้บริหารการศึกษาจึงมีความคิดเห็นว่า ครูควรจะได้ทำหน้าที่ในการช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษาให้แก่มุมชน เพราะเป็นหน้าที่ของผู้ที่มีวิชาชีพครูโดยตรงที่จะให้ความรู้ เพื่อให้การศึกษาแก่นักเรียนและประชาชนทั่ว ๆ ไป เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้ที่มีอาชีพครูนั้นจะต้องผ่านการอบรมในวิชาพื้นฐานการศึกษาและวิชาชีพที่จะต้องมีการสอน เพื่อให้ครูมีความรู้ความสามารถ และมีบุคลิกภาพในอันที่จะสามารถนำความรู้ทางการศึกษาไปแนะนำให้นักเรียนและประชาชนเกิดความรู้เพิ่มขึ้น ทั้งในด้าน การอ่าน - การเขียน และความรู้รอบตัวอื่น ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นเมื่อครูโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งมีความใกล้ชิดกับประชาชนได้ช่วยพัฒนาชุมชนทางการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่เหมาะสมอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการจัดบริการข่าวสารให้กับนักเรียนและประชาชนในหมู่บ้านโดยใช้การกระจายเสียง สิ่งตีพิมพ์ ฯลฯ และการไปเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อพบปะสนทนาและศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก ผู้ปกครองและเพื่อติดตามประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์วิชาการในโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งวิชาการให้นักเรียนและประชาชนในชุมชนไปประโยชน์ในการค้นคว้าหาความรู้และความบันเทิง อันเป็นความคาดหวังที่มีค่าเฉลี่ยสูง

ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา นั้น พบว่า ครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง กิจกรรมที่ครูปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดบริการข่าวสารให้นักเรียนและประชาชนในหมู่บ้านโดยใช้การกระจายเสียง สิ่งตีพิมพ์ ฯลฯ การเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการแก่ประชาชนในท้องถิ่น การที่ครูมีการปฏิบัติกิจกรรมเรื่องการให้บริการข่าวสาร โดยใช้การกระจายเสียง และสิ่งตีพิมพ์นั้น อาจจะเนื่องมาจากว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนในโครงการได้รับงบประมาณสนับสนุนให้จัดทำในเรื่องศูนย์บริการข่าวสารโดยเฉพาะ โดยได้รับงบประมาณให้จัดตั้งศูนย์บริการข่าวสารโรงละ 20,000 บาท¹ จึงทำให้ครูมีบทบาทในการให้บริการข่าวสารมาก และในขณะเดียวกันก็มีโอกาสเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการให้แก่ประชาชนมากตามไปด้วย

¹สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, คู่มือครูโรงเรียนประถมศึกษา
ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทภาคจน, หน้า 3. (อัครสำเนา).

(2) ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ พบว่า ครูปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย แต่ครูและผู้บริหารการศึกษาที่มีความคาดหวังต่อการให้ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก¹ ซึ่งสนับสนุนการวิจัยของสังข์ มิกกิตติ ที่พบว่า ในการบริการชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้บริหาร ครู เกษตรกร และผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกรมีความต้องการให้โรงเรียนบริการในระดับมากและมากที่สุด² และสอดคล้องกับการวิจัยของ จารุวรรณ วิฒณกุล ที่พบว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมากกว่าครูและโรงเรียนควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพ³ จากผลการวิจัยที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ครูและผู้บริหารการศึกษา มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษาควรมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพ การที่ครูและผู้บริหารการศึกษาต้องการให้มีการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพในระดับมาก อาจเป็นเพราะสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ค่าครองชีพและมาตรฐานในการดำรงชีวิตสูงขึ้น แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจนและมีรายได้น้อย โดยเฉพาะในเขตชนบทยากจนที่ทำการวิจัย นอกจากนี้แล้วพบว่า ปัญหาด้านเศรษฐกิจของประชาชนส่วนหนึ่งมาจากการทำอาชีพทางการเกษตรไม่ไคผล ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำการเกษตรแผนใหม่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนต้องหาวิธีการเพิ่มผลผลิตจากการเกษตรเพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้มากกว่าที่เป็นอยู่อาจกระทำไคโดยอาศัยความรู้ด้านเทคนิค และการใช้เครื่องมือการเกษตรสมัยใหม่ ตลอดจนการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการครองชีพ นอกจากนี้เกษตรกรยังประสบปัญหาราคาสินค้าและปัญหาพ่อค้าคนกลาง⁴ ดังนั้นครูและผู้บริหารการศึกษาจึงมีความเห็นว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษาควรจะได้เสียสละเวลาใช้ความรู้ด้านวิชาชีพหรืออื่น ๆ ที่มีอยู่ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพของประชาชนในชุมชนด้วย

¹คูตารางที่ 7 และ 12.

²สังข์ มิกกิตติ, "การบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดเชียงใหม่," หน้า 61 - 68.

³จารุวรรณ วิฒณกุล, "ความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชุมชนเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน," หน้า 89.

⁴รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, สังคมกับเศรษฐกิจ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 309.

วิธีการที่ครูจะสามารถจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพนั้น สุจริต เพียรชอบ¹ ไกลลาวไว้วา ครูสามารถจัดทำทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังมีรายละเอียดที่สำคัญ คือ

"การให้ความรู้แก่ประชาชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพโดยทางตรง คือ การจัดชั้นเรียนสำหรับผู้ใหญ่ในตอนเย็นหรือตอนกลางคืน ซึ่งอาจจะเป็นการศึกษาสามัญหรือการศึกษาค้นอาชีพก็ได้ สำหรับด้านอาชีพนั้นทางโรงเรียนอาจใช้อาสาสมัครจากชุมชนหรือจากหน่วยงานใดก็ได้ทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งก็อาจทำได้โดยการสำรวจความสามารถพิเศษของครูในโรงเรียนนั้น แล้วจัดเป็นวิชาย่อย ๆ ซึ่งจัดเป็นระยะเวลาสั้น ๆ (Mini Course) เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ ศักดิ์ผสม คัดเลือก วาดภาพ วาดการ์ตูน การถ่ายภาพ การทำบัญชี พิมพ์ดีด ชวนเลข ไฟฟ้า และเครื่องยนต์ สำหรับค่าใช้จ่ายนั้นอาจมีหน่วยงานบางหน่วยอุปถัมภ์หรืออาจเป็นค่าใช้จ่ายเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เก็บจากผู้เรียนก็ได้ วิชาย่อย ๆ ที่ประชาชนในท้องถิ่นได้เรียน นอกจากจะเป็นความรู้ระดับตัวแล้ว อาจนำไปใช้ประกอบอาชีพหรือเป็นการหารายได้พิเศษก็ได้ การให้การศึกษาแก่ประชาชนทางอ้อมก็คือ การให้การศึกษาโดยผ่านทางนักเรียน เมื่อนักเรียนได้เรียนบทเรียนต่าง ๆ จากทางโรงเรียนแล้ว เช่น โภชนาการ สุขศึกษา การเกษตรแผนใหม่ ซึ่งในการเรียนนั้นอาจมีการปฏิบัติทางบ้านควย ปลูกครองเด็กก็จะเกิดการเรียนรู้ไปในขณะเดียวกันกับที่ลูกนำไปปฏิบัติที่บ้าน"

สรุปได้ว่า การให้ความรู้ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพของประชาชนในชุมชนดังกล่าว ครูโรงเรียนประถมศึกษามักจะทำโดยส่งเสริมและเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงานอดิแรกเพื่อประหยัดรายจ่าย เช่น การทำสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ และการจัดสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนฝึกและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูกระทำมากที่สุด

สำหรับบทบาทที่ครูปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพนั้น พบว่า ครูปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย เป็นที่น่าสังเกตว่ามีเพียงด้านเศรษฐกิจและอาชีพเท่านั้นที่ครูได้ปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย² ซึ่งสอดคล้องกับการค้นพบของ วิสุทธิ์ ราตรี ที่พบว่าการจัดสอนวิชาชีพที่จำเป็น

¹สุจริต เพียรชอบ, "บทบาทของครูในการพัฒนาประเทศ," หน้า 54.

²ดูตารางที่ 16 และ 17.

ในท้องถิ่นแก่นักเรียนนั้น โรงเรียนชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานีมีการดำเนินงานน้อย การที่ครูปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพอยู่ในระดับน้อย อาจจะเนื่องจากว่า โรงเรียนยังขาดครูที่มีความรู้ความสามารถในการสอนวิชาที่ต่าง ๆ ขาดอุปกรณ์และขาดวิทยากรที่จะมาให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงาน ซึ่งจากการศึกษาปัญหาในการดำเนินงานของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนก็พบปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งในด้านสวัสดิการของครูโรงเรียนประถมศึกษายังได้รับน้อย ตัวครูเองก็ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ ฐานะยังยากจน ซึ่งปัญหานี้ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการทำงานของครูเป็นอย่างมาก เพราะครูโรงเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนโครงการ กศ. พช. ต้องทำงานมากกว่าครูในโรงเรียนทั่วไป แต่สวัสดิการต่าง ๆ กลับได้รับน้อยเช่นเดียวกับครูโรงเรียนอื่น ๆ ซึ่งผู้วิจัยเข้าใจว่ามีผลต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูอยู่ในนัย

(3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แต่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติในระดับมาก² ซึ่งการค้นพบนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ จารุวรรณ วัฒนกุล ที่พบว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมากกว่าครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วย³

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า กิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมในเรื่องการร่วมมือกับประชาชนประกอบกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง และวันสงกรานต์ และกิจกรรมในเรื่องการร่วมมือกับผูกครองจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกถึงความกตัญญูแก่เวทีของนักเรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันไหว้ครู วันครู วันแม่ เป็นต้น เป็นกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารศึกษารับรู้ว่าจะมีการปฏิบัติตามมากที่สุด

¹วิสุทธิ ราตรี, "ความสอดคล้องของการดำเนินงานโรงเรียนชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี กับหลักการและวัตถุประสงค์ของโรงเรียนชุมชน," หน้า 79.

²คูตารางที่ 8 และ 13.

³จารุวรรณ วัฒนกุล, "ความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนเพื่อพัฒนาชนบทเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน," หน้า

และก็เป็นกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้มีการปฏิบัติมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ สนั่น สุวรรณวงศ์ ที่พบว่า กลุ่มกรรมการศึกษา กลุ่มสมาชิกสภาตำบลและประชาชนทั่วไปต้องการให้นักเรียนได้รวมพิธีทางศาสนาและรวมกิจกรรมของวัดอย่างใกล้ชิด¹ สาเหตุที่ครูและผู้บริหารการศึกษามีความต้องการให้ครูรวมประกอบกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและจัดกิจกรรมวันกตเวทী อาจจะเป็นเนื่องจากว่า ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก ความเจริญด้านวัตถุและอบายมุขต่าง ๆ มีมากขึ้น มีการเลียนแบบตามวัฒนธรรมตะวันตกทำให้ศีลธรรมและจริยธรรมของนักเรียนและประชาชนลดถอยลง ครูและผู้บริหารการศึกษาจึงเห็นว่าครูควรมีบทบาทที่จะดำรงไว้ซึ่งระบบสังคมและวัฒนธรรมอันดีงามของไทยไว้ โดยการถ่ายทอดทั้งในและนอกโรงเรียน รวมถึงการร่วมมือกับประชาชนจัดกิจกรรมประเพณีของท้องถิ่นและการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม อันหวังว่าจะช่วยลดปัญหาดังกล่าวให้กับชุมชนและสังคมต่อไป

ในส่วนบทบาทที่ครูปฏิบัติจริงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า กิจกรรมที่ครูปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ การร่วมมือกับประชาชนประกอบกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง และวันสงกรานต์ และกิจกรรมในเรื่องการร่วมมือกับผู้ปกครองจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีของนักเรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันไหว้ครู วันครู วันแม่ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับรายงานผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาชนบทยากจน ปี 2526 ของ สปช. ที่พบว่า กิจกรรมที่โรงเรียนจัดมีผลไปถึงชุมชน เช่น การจัดศูนย์ส่งเสริมค่านิยมธรรมเพื่อให้ประชาชนได้มาใช้ในโรงเรียน โดยการจัดกิจกรรมวันกตัญญูระลึกพระคุณแม่ และกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่น² การที่ครูปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวอยู่ในระดับสูง

¹ สนั่น สุวรรณวงศ์, "บทบาทและความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการบริหารประชาบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา," หน้า 100 - 101.

² สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาชนบทยากจนปี 2526 ตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ. พช.), หน้า 26 (อัตสำเนา).

อาจจะพิจารณาได้ดังนี้ สำหรับกิจกรรมในเรื่องการร่วมมือกับประชาชนประกอบกิจกรรมประเพณี และวัฒนธรรมนั้น จะเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมส่วนรวมของชุมชนซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อสร้างความเจริญและความสามัคคีให้กับท้องถิ่น และเป็นกิจกรรมสันตนาการของประชาชนในชุมชน กิจกรรมเหล่านี้จะประสบผลสำเร็จมากน้อยขึ้นอยู่กับกำลังกายและกำลังความคิดของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และในชุมชนดังกล่าว ครูนับว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญหลายด้านประกอบกับสมาชิกของโรงเรียน คือ นักเรียนมีจำนวนมากพอที่จะให้ความช่วยเหลือด้านกำลัง [redacted] ด้วยเหตุนี้กิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นจึงต้องการความช่วยเหลือจากโรงเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้น ครูจึงมีบทบาทอย่างมากที่จะช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ส่วนกิจกรรมเรื่องการร่วมมือกับผู้ประกอบการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการส่งออกถึงความกตัญญูกตเวทีของนักเรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญนั้น ครูมีบทบาทในการจัดทำมาก อาจเนื่องจากว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ. พช.) ได้รับความเสนอแนะให้จัดทำ ดังมีรายละเอียดดังนี้

"การจัดวันกตเวที มีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังความรักความกตัญญูกตเวที ความสำนึกต่อหน้าที่และความรับผิดชอบต่อผู้มีพระคุณและเพื่อให้เด็กรู้จักการเป็นผู้ให้และผู้รับเพื่อสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่และระหว่างบ้านกับโรงเรียน โดยมีวิธีการและขั้นตอนการดำเนินงาน คือ

1. ประชุมครู ผู้ปกครอง กรรมการศึกษา และนักเรียน เพื่อชี้แจงจุดมุ่งหมายและวิธีการที่จะจัดให้ในวันกตเวทีขึ้น
  2. วางแผนในการจัดและกำหนดผู้รับผิดชอบบ้านต่าง ๆ
  3. เชิญผู้ปกครอง บุคคลต่าง ๆ ที่เป็นผู้อาวุโส ผู้ประกอบความดี และผู้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมมาร่วมงาน
  4. จัดให้มีการทำบุญเลี้ยงพระ อุทิศส่วนกุศลแก่ผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว
  5. จัดกิจกรรมวันกตเวที โดย
    - 5.1 จัดนิทรรศการที่แสดงถึงกิจกรรมที่เป็นการแสดงความกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ
    - 5.2 นักเรียนปฏิบัติสิ่งที่เป็นการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้มีพระคุณตลอดทั้งวัน
- คือ ที่บ้าน ทำความสะอาดบ้าน ปรมณีย์บิณฑาคารดา ญาติผู้ใหญ่เป็นพิเศษ ที่โรงเรียน นำ-

อาหารมาทำบุญ ตักบาตร เลี้ยงพระ ประณิบัติพระ เชิญผู้ปกครอง ครู บุคคลที่มาในงานรับ
ประทานอาหารร่วมกัน โดยมีนักเรียนคอยดูแลและประณิบัติ จัดให้มีการปลูกถาวรธรรม หรือการ
อภิปรายเกี่ยวกับการแสดงความกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ ทำความสะอาดและพัฒนาโรงเรียน"¹

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมของครูโรงเรียน
ประถมศึกษาจะประสบผลสำเร็จมากที่สุด หากได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่าย ทุกอาชีพ
ในชุมชน โดยเฉพาะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนนั้นเอง

(4) ด้านการเมืองการปกครอง พบว่า ครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แต่ครู
และผู้บริหารการศึกษาที่มีความคาดหวังให้ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก² ซึ่งสนับสนุนการวิจัยของ
จารุวรรณ วัฒนกุล ที่พบว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมากกว่า
ครูและโรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครอง³

จากผลการวิจัยที่พบว่า กิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครอง
ในเรื่องจัดและส่งเสริมกิจกรรมเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น การจัดตั้งสภานักเรียน
การแบ่งกลุ่มนักเรียนรับผิดชอบงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและกิจกรรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ
การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแก่นักเรียนและประชาชน เป็น
กิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากที่สุด⁴ ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเนื่องจากว่า
กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ครูสามารถจะทำได้ง่าย เพราะตรงกับหน้าที่ของผู้มีอาชีพครู คือ

¹สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือ
การฝึกอบรม บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนา
หมู่บ้านในเขตชนบทภาคจน (กศ. พช.) ณ โรงเรียนวัดบ้านขามหนองแวง และโรงเรียนประถม
ศึกษาในอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา (โครงการ กศ. พช., สปช., 2526), หน้า 55 -
56 (อัดสำเนา).

²คูตารางที่ 9 และ 14.

³จารุวรรณ วัฒนกุล, "ความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครง-
การโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน," หน้า 91.

⁴คูตารางที่ 9 และ 14.

การอบรมสั่งสอนและให้ความรู้และโดยเฉพาะกิจกรรมที่มีผลกับนักเรียนโดยตรงและอีกประการหนึ่งกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ดังเช่นเป้าหมายข้อหนึ่งของการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ที่กล่าวว่า ". . . เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและปฏิบัติได้ตามหลักการของการอยู่ร่วมกันในสังคม ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามกฎหมาย ทั้งมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและความเป็นเอกราชของชาติ พร้อมทั้งจะปกป้องชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้คงความเป็นไทยตลอดไป . . ." ¹ ดังนั้นกิจกรรมดังกล่าวจึงเป็นกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารเห็นว่าครู โรงเรียนประถมศึกษาควรจะมีบทบาทและจัดกิจกรรมใหม่

ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครองนั้นพบว่า ครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง กิจกรรมที่ครูปฏิบัติมาก ได้แก่ การจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยการจัดตั้งสภานักเรียน การแบ่งกลุ่มนักเรียนรับผิดชอบงานต่างๆ ในโรงเรียนและกิจกรรมการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นที่น่าสังเกตว่า กิจกรรมที่ครูปฏิบัติมากตรงกับกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติมากเช่นกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากว่า เมื่อครูเห็นความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าวและเป็นหน้าที่โดยตรงของครู และสามารถจัดได้โดยไม่ต้องลงทุนสิ้นเปลืองงบประมาณ ครูจึงได้ลงมือปฏิบัติงานดังกล่าวอยู่ในระดับสูง

(5) ด้านสาธารณสุข พบว่า ครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แต่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ² ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ จารุวรรณวัฒน์กุล ที่พบว่า ครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยในระดับมากกว่า ครูและ

¹หน่วยศึกษานิเทศก์, สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัด เชียงราย, เอกสารการอบรมครูวิชาการประจำกลุ่มโรงเรียน ชั้น ป. 5 หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521, หน้า 28 (อค์สำเนา).

²คูตารางที่ 10 และ 15.

โรงเรียนมัธยมระดับตำบลควรมีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัยด้วย"¹ สาเหตุที่ครูและผู้บริหารการศึกษาที่มีความเห็นว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสาธารณสุขในระดับมาก อาจจะเป็นเนื่องจากว่า ในชนบทที่ห่างไกลนั้นการบริการสาธารณสุขยังครอบคลุมไม่ทั่วถึง การกระจายบริการทางการแพทย์ออกสู่ชนบทก็ยังทำได้น้อย ประกอบกับการบริการด้านสุขภาพทั่วไป การประปา การเก็บและกำจัดสิ่งปฏิกูล การจัดให้มีน้ำดื่มและการกำจัดอุจจาระก็ยังขาดแคลนและเป็นปัญหาอยู่² และปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ปัญหาด้านโภชนาการ ประชาชนในชนบทยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการกินอาหาร นอกจากนี้แล้วยังขาดแคลนอาหารที่จะรับประทาน โดยสรุปแล้วในชนบทยากจนยังต้องเผชิญปัญหาด้านสาธารณสุขอยู่มาก ดังนั้น ครูและผู้บริหารการศึกษาจึงมีความเห็นว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เบื้องต้นในชั้นพื้นฐานที่พอจะช่วยเหลือชุมชนในกิจกรรมด้านสาธารณสุขได้ โดยเฉพาะการให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในบ้านเรือน ร่างกาย และเครื่องนุ่งห่มให้ถูกต้องตามหลักอนามัย การเผยแพร่ความรู้ด้านโภชนาการแก่นักเรียนและประชาชน การจัดให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันอย่างมีระบบและถูกหลักอนามัย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษาคาดหวังให้ครูปฏิบัติมาก

ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนด้านสาธารณสุขนั้น พบว่า ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แสดงว่า ครูมีส่วนช่วยเหลือชุมชนด้านสาธารณสุขในระดับที่น่าพอใจ กิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษาเห็นสอดคล้องกันว่ากิจกรรมที่ครูปฏิบัติมากที่สุดคือการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดภายในบ้านเรือน ร่างกาย และเครื่องนุ่งห่มให้ถูกต้องตามหลักอนามัย ซึ่งสอดคล้องกับรายงานผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาชนบทยากจนของ

¹ จารุวรรณ วัฒนกุล, "ความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน," หน้า 90.

² สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ห้า พ.ศ. 2525 - 2529 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2524), หน้า 254.

โรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ. พช.) ที่พบว่า กิจกรรมที่โรงเรียนจัดแล้วมีผลไปถึงชุมชน คือ การทำความสะอาดบริเวณบ้าน¹ กิจกรรมที่ครู และผู้บริหารการศึกษาเห็นว่าควรปฏิบัติมากอีกประการหนึ่งก็คือ การประสานงานกับฝ่ายสาธารณสุข บริการสร้างภูมิคุ้มกันโรคแก่เด็กนักเรียนและประชาชน จะเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่ครูสามารถที่จะปฏิบัติได้ เพราะมีความพร้อมทางด้านอาคารสถานที่ ดังที่ ทิพาพร วรรณประภา ใ้กล่าวถึง บทบาทของครูในการแก้ปัญหาสาธารณสุขในชุมชนไว้ว่า "ครูอาจจะทำหน้าที่นี้ได้โดยช่วยประสานงานกับบุคลากรและหน่วยงานทางด้านอนามัยหรือสาธารณสุข"² ทั้งนี้ เพื่อนำบุคลากรเหล่านี้ เข้าไปบริการแก่ชุมชนของโรงเรียน

2. เปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครู ตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษา พบว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครูตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 กล่าวคือ บทบาทที่คาดหวังสูงกว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริง³ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ นันทนา สันศิริ ที่วิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษาในจังหวัดราชบุรี ที่มีต่อขอบเขตหน้าที่และเกณฑ์มาตรฐานของครูประถมศึกษากันแตกต่างจากสภาพที่เป็นจริงของครูประถมศึกษา⁴

¹สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาชนบทยากจน ปี 2526 ตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ. พช.), หน้า 26 (อัดสำเนา).

²ทิพาพร วรรณประภา, "บทบาทครูกับการพัฒนาท้องถิ่น," หน้า 41.

³คูตารางที่ 18 และ 19.

⁴นันทนา สันศิริ, "ความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษาในจังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่และเกณฑ์มาตรฐานของครูประถมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 79 - 84.

จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ครูยังปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนไม่เพียงพอ กับความต้องการของผู้บริหารการศึกษาและของครูเอง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ ครูมีความ ต้องการที่จะออกปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน แต่ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคใน การปฏิบัติงาน ซึ่งจากการวิจัยในครั้งนี้พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการปฏิบัติ งานตามความคิดเห็นของครูและผู้บริหารการศึกษา คือ ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่เป็น เครื่องมือ ส่งเสริมและสนับสนุนวิชาชีพของประชาชน ความยากจนของประชาชน เงินงบประมาณที่ใช้สนับสนุนโครงการมีน้อยไม่เพียงพอในการดำเนินงาน ขาดบุคลากรด้านอาชีพต่าง ๆ ที่จะให้ความรู้ แก่ประชาชน ความแตกต่างในการรู้หนังสือของประชาชนในชุมชน ครูมีเวลาไม่เพียงพอที่จะให้ บริการแก่ประชาชน¹ ปัญหาดังกล่าวนับเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู ดังผล การวิจัยของ ธวัช หันโตภาส ที่พบว่า ปัญหาด้านการขาดความสามัคคีของผู้ดำเนินงาน การ ขาดความช่วยเหลือและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ของ การขาดความรู้ความสามารถ ในการดำเนินงาน การขาดประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจถึงงานที่ปฏิบัติ การขาดการ ติดตามผล การขาดกำลังเจ้าหน้าที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ และบรรดาครูและคณะกรรมการ โรงเรียนชุมชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในฐานะยากจน ซึ่งเป็นเครื่องกีดขวางทำนโยบายการดำเนินงาน และการปฏิบัติงานไม่สามารถดำเนินให้ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างสมบูรณ์² นอกจากนี้ ปัญหาและอุปสรรคดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การไม่กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ (Job description) ที่ไม่ละเอียดชัดเจนก็ทำให้เกิดปัญหาแก่ปฏิบัติงานมาก ครูไม่เข้าใจ ในบทบาทของตนเองชัดเจน ส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจว่าครูมีหน้าที่สอนนักเรียนในโรงเรียน เท่านั้น เมื่อโรงเรียนเข้าอยู่ในโครงการซึ่งมุ่งเน้นที่จะให้เขาช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชน บทบาทของครูในโรงเรียนจึงถูกคาดหวังให้ออกไปช่วยเหลือชุมชนที่ครูสอนอยู่ จากปัญหานี้ทำให้ครู เกิดความลังเลในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้แล้วปัญหาจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาชนบทยากจน ซึ่งจากการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ยังขาดการประสานงานและขาด

¹คูตารางที่ 32.

²ธวัช หันโตภาส, "บทบาทของโรงเรียนชุมชนในประเทศไทยต่อการพัฒนาชุมชน เขตการศึกษา 12," หนานบทคัดย่อ.

การช่วยเหลือต่อโรงเรียนอย่างจริงจัง ด้วยสาเหตุดังกล่าว จึงส่งผลให้ครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ไม่สามารถปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนได้เพียงพอกับความต้องการของครูและผู้บริหารการศึกษา

3. เปรียบเทียบการรับรู้ของครูกับผู้บริหารการศึกษาที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู พบว่า

3.1 ครูกับผู้บริหารการศึกษาให้คะแนนการรับรู้ที่มีบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01¹ แสดงให้เห็นว่า ครูและผู้บริหารการศึกษาเห็นสอดคล้องกันว่า ครูปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนในปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละด้านจะเห็นว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านการเมืองการปกครอง ส่วนด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม และด้านสาธารณสุขไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01¹ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ครูและผู้บริหารการศึกษามีความเห็นแตกต่างกันเฉพาะด้านการเมืองการปกครองเท่านั้น และเมื่อพิจารณาถึงกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษามีความเห็นแตกต่างกันพบว่า กิจกรรมเรื่องการเป็นกรรมการในการเลือกตั้งของชุมชนและของชาติ เช่น การเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร การมีส่วนร่วมในการอบรมชาวบ้านให้รู้จักป้องกันตนเอง เช่น การอบรมลูกเสือชาวบ้าน หน่วยอาสาป้องกันชาติ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของสภาตำบล กิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้นเป็นกิจกรรมที่ครูเห็นว่าครูปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย แต่ผู้บริหารการศึกษาเห็นว่าครูมีการปฏิบัติมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจจะพิจารณาได้ว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ผู้บริหารโรงเรียนมีส่วนร่วมเข้าไปมีบทบาทมาก จากประสบการณ์ของผู้วิจัยซึ่งเป็นครูประถมศึกษาในชนบท พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการเมืองการปกครองมากกว่าครูผู้สอนโดยทั่วไป กิจกรรมดังกล่าว เช่น การดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการตำบล การเป็นกรรมการเลือกตั้งของชุมชน การเป็นวิทยากรฝึกอบรมชาวบ้านในเรื่องต่างๆ ดังนั้นผู้บริหารการศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนจึงมองเห็นว่าครูมีส่วนร่วมมาก ในขณะที่ครูผู้สอนมีความเห็นว่า ครูยังมีการปฏิบัติน้อย

^{1, 2} ดูตารางที่ 20.

3.2 ครูกับผู้บริหารการศึกษาให้คะแนนความคาดหวังต่อบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาชุมชนของครู ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01¹ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ จอมใจ หิรัญทรัพย์ ที่พบว่า ความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนกับความคาดหวังของศึกษานิเทศก์ที่มีต่อบทบาท การปฏิบัติตามบทบาท และบุคลิกลักษณะของครูสังคมศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05² ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเนื่องจากว่าทั้งครูและผู้บริหารการศึกษาส่วนใหญ่เป็นบุคคลในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งดูได้จากภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถามที่พบว่า ครูร้อยละ 70.63 และผู้บริหารร้อยละ 64.00 มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดเดียวกับที่ทำงาน³ ซึ่งทั้งครูและผู้บริหารการศึกษาจะไดพบเห็นปัญหาและวิธีการดำเนินชีวิตของชาวชนบทในพื้นที่ยากจน จึงมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่าควรจะได้รับการแก้ไขและพัฒนาให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยอาศัยหน่วยงานต่าง ๆ เข้าช่วยและโดยเฉพาะโรงเรียนซึ่งมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพอสมควร และที่สำคัญครูเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนในชุมชนมากที่สุด จึงทราบปัญหาและความต้องการของประชาชนได้ดีที่สุด ดังนั้นผู้บริหารการศึกษาและตัวครูเองจึงคิดว่าครูควรจะได้มีบทบาทสำคัญในการเข้าช่วยพัฒนาชุมชนที่ครูสอนอยู่

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ความคาดหวังของครูและผู้บริหารการศึกษาที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้านสาธารณสุข ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองการปกครองนั้น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01⁴ ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าบทบาทด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้านสาธารณสุข เป็นบทบาทที่ครูและผู้บริหารการศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรจะได้ปฏิบัติในระดับมาก และเมื่อ

¹คูตารางที่ 21.

²จอมใจ หิรัญทรัพย์, "ความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ และนักเรียนที่มีต่อครูสังคมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 93.

³คูตารางที่ 4 และ 5.

⁴คูตารางที่ 21.

พิจารณาถึงบทบาทที่ครูและผู้บริหารการศึกษาที่มีความเห็นสอดคล้องกัน พบว่า ด้านสาธารณสุข มีความคาดหวังสอดคล้องกันมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้านการศึกษา ตามลำดับ สำหรับกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารเห็นสอดคล้องกันว่าควรจะมีปฏิบัติมาก พบว่า ในด้านสาธารณสุข ได้แก่ กิจกรรมเรื่อง การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดภายในบ้านเรือน ร่างกาย และเครื่องนุ่งห่มให้ถูกต้องตามหลักอนามัย รองลงมาได้แก่ เผยแพร่ความรู้ด้านโภชนาการแก่นักเรียนและประชาชนโดยให้ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของอาหาร การเก็บถนอมอาหาร การปรุงอาหารอย่างถูกหลักอนามัย รวมทั้งการบริโภคที่ถูกต้อง ส่วนการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจและอาชีพนั้น ครูและผู้บริหารการศึกษาเห็นสอดคล้องกันว่า กิจกรรมเรื่องการจัดตั้งศูนย์ประสานงานและบริการด้านวิชาชีพขึ้นในชุมชน ครูควรจะได้มีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนผลักดันให้เพิ่มขึ้นในชุมชนมากที่สุด และอีกประการหนึ่งก็คือ ครูควรจะได้มีบทบาทในการติดต่อแหล่งจำหน่ายผลผลิตให้ชุมชนเพื่อให้ประชาชนได้ขายผลผลิตในราคาที่เป็นธรรม สำหรับบทบาทด้านสุดท้ายที่ครูและผู้บริหารการศึกษาเห็นสอดคล้องกันว่าควรจะมีบทบาทในการปฏิบัติมากคือ บทบาทด้านการศึกษาโดยเฉพาะกิจกรรมในเรื่อง การจัดบริการข่าวสารให้กับนักเรียนและประชาชนในหมู่บ้านโดยใช้การกระจายเสียง สิ่งตีพิมพ์ ฯลฯ และการร่วมมือกับหน่วยงานอื่นให้การศึกษาแก่ผู้ใหญ่และเยาวชนในหมู่บ้าน

สำหรับบทบาทที่ครูและผู้บริหารการศึกษามีความคาดหวังแตกต่างกัน ได้แก่ บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองการปกครอง โดยผู้บริหารมีความคาดหวังสูงกว่าครู และเมื่อพิจารณาถึงกิจกรรมที่ผู้บริหารคาดหวังแตกต่างจากครูมาก ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การทำตนให้เป็นตัวอย่างและเป็นผู้นำในการต่อต้านอบายมุข เช่น ยาเสพติด การพนัน และสถานเริงรมย์ และกิจกรรมเรื่อง การจัดและส่งเสริมกิจกรรมเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น การจัดตั้งสภานักเรียน การแบ่งกลุ่มนักเรียนรับผิดชอบงานต่างๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมด้านการเมืองการปกครอง

โดยสรุปเมื่อมองภาพรวมทั้งหมดจะเห็นว่า ครูและผู้บริหารการศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ. พช.) ควรจะมีบทบาทในการช่วยพัฒนาชุมชนในเขตที่โรงเรียนรับผิดชอบอยู่ เพื่อช่วยเหลือ แก้ไข และพัฒนาทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม

การเมืองการปกครอง และการสาธารณสุข ร่วมกับประชาชนในชุมชน อันจะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านจิตใจของประชาชนในชุมชนต่อไป

4. จากการศึกษาค้นคว้าและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูและขอเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา ปรากฏผลดังนี้

4.1 ครูและผู้บริหารการศึกษาที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูประถมศึกษานี้ในโรงเรียนโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ. พช.) ที่สำคัญเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1) ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมและสนับสนุนวิชาชีพของประชาชน

2) ความยากจนของประชาชน

3) เงินงบประมาณที่ใช้สนับสนุนโครงการมีน้อยไม่เพียงพอในการ

ดำเนินงาน

4) ขาดบุคลากรด้านอาชีพต่าง ๆ ที่จะให้ความรู้แก่ประชาชน

5) ความแตกต่างในการรู้หนังสือของประชาชนในชุมชน

6) ครูมีเวลาไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชน

จากปัญหาและอุปสรรคทั้ง 6 ข้อ ผู้วิจัยจะขอกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังนี้

4.1.1 ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมและสนับสนุนวิชาชีพของประชาชน สืบเนื่องมาจากว่าแต่เดิมนั้นโรงเรียนยังไม่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากนัก โรงเรียนก็มีการจัดการสอนวิชาชีพให้แก่แก่นักเรียนในระบบโรงเรียนตามหลักสูตร พุทธศักราช 2521 ซึ่งก็ประสบปัญหามากในเรื่องของการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์อยู่แล้ว เมื่อโรงเรียนประถมศึกษาดังกล่าวเข้าอยู่ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน โรงเรียนต้องเพิ่มบทบาทมากขึ้นในการที่จะสอนวิชาชีพให้แก่ชุมชน ปัญหาในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ซึ่งแต่เดิมนั้นมีอยู่แล้วก็คงมีอยู่และมีมากขึ้น แม้ว่าโรงเรียนจะได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการบ้างแต่เนื่องจากเป็นโครงการทดลองในระยะแรก ซึ่งต้องใช้จ่ายสูงมากเพราะต้องลงทุนทางด้านปรับปรุงอาคาร

สถานที่ การฝึกอบรมบุคลากร ฯลฯ งบประมาณที่จะซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการส่งเสริมวิชาชีพของประชาชนจึงมีน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนที่สนใจจะฝึกหัดความชำนาญ เช่น ครัวเรือนที่ใช้ในโรงงานประเภท ช่างยนต์ ช่างไม้ ช่างโลหะ เป็นต้น ซึ่งปัญหานี้มีผู้วิจัยหลายท่านได้ศึกษาและค้นพบก่อนหน้าการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาการขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมและสนับสนุนวิชาชีพของประชาชนนั้น เป็นอุปสรรคสำคัญของงานบริการและพัฒนาชุมชนของสถาบันการศึกษา คือ เจริญ โภคผล¹ ปรีชา นิพนธ์พิทยา² อิศราพร จันทรพราว³ และ จารุวรรณ วัฒนกุล⁴

นอกจากการขาดแคลนด้านวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สอนด้านวิชาชีพแล้ว จากการวิจัยในครั้งนี้ได้มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากได้แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์พอสมควรได้ว่า ทางโรงเรียนได้รับวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่มีคุณภาพ ไม่ได้รับการจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ประเภท ครัวเรือนที่ใช้อย่างถาวร และวัสดุอุปกรณ์ที่ได้รับไม่สามารถนำไปใช้กับสภาพบางท้องถิ่นได้ เช่น เครื่องกระจายเสียง เครื่องเทป ฯลฯ เพราะในท้องถิ่นบางแห่งยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ทำให้เกิดการสูญเปล่า จากปัญหาดังกล่าวทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของระดับสูง ควรจะได้ทำการศึกษาสำรวจปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนและชุมชน โดยเฉพาะต้องทำความเข้าใจกับชนบทยากจนให้มากขึ้นก่อนที่จะมีการจัดสรรงบประมาณไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ

¹ เจริญ โภคผล, "การสำรวจวิธีดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงโรงเรียนประชาบาลให้เป็นโรงเรียนชุมชนของภาคการศึกษา 10," หน้า 131.

² ปรีชา นิพนธ์พิทยา, "การดำเนินงานโรงเรียนชุมชนในเขตการศึกษา 1," หน้า 93 - 101.

³ อิศราพร จันทรพราว, "ความคิดเห็นของครู ผู้บริหารการศึกษา และผู้นำชุมชนเกี่ยวกับบทบาทและการปฏิบัติจริงของครูในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ในเขตการศึกษา 7" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 101 - 102.

⁴ จารุวรรณ วัฒนกุล, "ความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน," หน้า 92.

4.1.2 ปัญหาความยากจนของประชาชน ปัญหานี้ นับว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุดประการหนึ่ง เพราะเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติที่ปัจจุบันได้มีนโยบายเน้นหนักในการพัฒนาพื้นที่ชนบทยากจนใน 38 จังหวัดของประเทศไทย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในเขตชนบทยากจนของประเทศ ดังนั้น ปัญหานี้จึงเป็นปัญหาในระดับมากที่สุดที่ควรเร่งแก้ไขอย่างเป็นระบบ เพราะหากจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาใด ๆ แล้ว หากไม่แก้ไขเรื่องปากเรื่องท้องก่อนเรื่องอื่น ๆ ก็จะไม่สามารถทำได้ เพราะคราใดที่ประชาชนยังยากจน ปัญหาลูกโซ่อื่น ๆ คือ ความไม่รู้ เจ็บไข้ และความเฉื่อยชา ก็จะตามมา ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ ทนงศักดิ์ กุ่มไชนะ¹ ที่พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนมักจะใช้เวลาไปประกอบอาชีพหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว จึงไม่สนใจต่อกิจกรรมทางการศึกษาของโรงเรียน และยังสอดคล้องกับการวิจัยของ ปรีชา เสรษฐิธร และคณะ² ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานบริการชุมชนและพัฒนาชุมชนของครู คือ คนในชนบทมีฐานะยากจน ทำให้ไม่สามารถร่วมมือและช่วยเหลือในการจัดการศึกษาเพื่อบริการชุมชนและพัฒนาชุมชนของสถาบันการศึกษาได้

4.1.3 เงินงบประมาณที่ใช้สนับสนุนโครงการมีน้อยไม่เพียงพอในการดำเนินงาน เนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ. พช.) เป็นโรงเรียนที่โครงการคาดหวังให้มีบทบาทออกสู่ชุมชนในทุก ๆ ด้าน จึงจำเป็นต้องมีการลงทุนสูงเพื่อประชาสัมพันธ์โครงการ และทำกิจกรรมตัวอย่างให้ประชาชนเห็นรวมทั้งการรวมกับประชาชนทำกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น และโดยที่โรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาภาคบังคับและตั้งในเขตชนบทยากจน ดังนั้น งบประมาณที่ได้รับส่วนใหญ่ก็ได้อาจมาจากงบประมาณของทางราชการเท่านั้น การช่วยเหลือจากประชาชนมีน้อย เพราะประชาชนก็ประสบปัญหาทางการเงินอยู่แล้ว จึงไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่โรงเรียนได้

¹ทนงศักดิ์ กุ่มไชนะ, "กิจกรรมและปัญหาในการดำเนินงานของโรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ," หน้า 45.

²ปรีชา เสรษฐิธร และคณะ, รายงานการวิจัยเรื่อง "การศึกษาทางพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครูเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้" (วิทยาลัยครูสุรินทร์, 2524), หน้า ข - ค (อค์สำเนา).

เนื่องจากปัญหาคำนงงบประมาณเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่ง จากผลการวิจัยที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นว่า ความล้มเหลวของโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการโรงเรียนชุมชน โครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ต่างก็ลงความเห็นไปที่ปัญหาคำนงงบประมาณเป็นสำคัญ และครั้งหลังสุด กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้มีรายงานการประเมินโครงการการปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นโรงเรียนชุมชน พ.ศ. 2524 โดยสรุปผลได้ว่า ในจำนวนปัญหาที่สำคัญ 11 ประการ พบว่า ปัญหาคำนงงบประมาณเป็นปัญหาสำคัญอันดับที่ 2 รองจากปัญหาการขาดบุคลากรด้านอาชีพต่าง ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินงานของโรงเรียนชุมชน¹ จะเห็นได้ว่าโครงการต่าง ๆ ที่ทำลงไปมักประสบปัญหาคำนงงบประมาณสนับสนุน สำหรับผู้วิจัยมีความเห็นว่า การแก้ปัญหาคำนงงบประมาณโดยการเพิ่มงบประมาณให้มากขึ้นแก้ไขไม่ใช่ว่าเป็นการแก้ไขที่ถูกต้อง เพราะปัญหาคำนงงบประมานนั้นจะเข้าลักษณะเดิมเท่าไรไม่รู้จักเต็ม วิธีการแก้ไขอาจทำได้โดยการจัดสรรงบประมาณโดยลักษณะให้เป็นเงินทุนหมุนเวียน โดยพิจารณาโครงการที่โรงเรียนเสนอขึ้นมาและสนับสนุนโครงการที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่โรงเรียน เช่น โครงการเลี้ยงไก่ ปลูกผัก การเพาะเห็ด ฯลฯ ซึ่งโครงการเหล่านี้จะทำให้โรงเรียนมีรายได้เป็นผลตอบแทนนอกจากจะเป็นการสาธิต และเผยแพร่ความรู้ให้แก่นักเรียนและประชาชน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลัก และนอกจากนี้แล้วการจัดสรรงบประมาณควรจะทำอย่างต่อเนื่องไประยะหนึ่ง โดยให้โรงเรียนและชุมชนช่วยเหลือตัวเองได้แล้วจึงค่อย ๆ ถอนความช่วยเหลือลงและงดการช่วยเหลือคำนงงบประมาณลงในที่สุด การจัดสรรงบประมาณโดยการให้ครั้งแรกและครั้งเดียวนั้นอาจจะเป็นวิธีการที่ไข่มิได้ผลนัก เพราะโครงการบางอย่างต้องทำระยะยาวจึงจะเห็นผลการให้งบประมาณในลักษณะค่อย ๆ ลดความช่วยเหลือ ยังเป็นการทำให้ผู้ปฏิบัติมีความอบอุ่นใจ เพราะยังมีงบประมาณอุดหนุนอยู่ และจะรู้สึกตัวอยู่เสมอว่างบประมาณที่จะได้รับจะลดลงเรื่อย ๆ ซึ่งจะทำให้เกิดกำลังใจที่จะหางบประมาณจากแหล่งอื่นมาสนับสนุนต่อไป ซึ่งต่างจากการให้ครั้งเดียวแล้วหยุด โครงการที่ทำก็จะหยุดตามไปด้วยและในที่สุดก็ประสบความล้มเหลว ผู้วิจัยมี

¹ กองวิชาการ, สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, "รายงานการประเมินโครงการ การปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นโรงเรียนชุมชน พ.ศ. 2524," วิจัยสนเทศ (พฤศจิกายน 2526) : 1 - 9.

ความเห็นว่ ปัญหาค่านงประมาณนั้นพอที่จะมีวิธีการแก้ไข แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย และโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ระดับสูงจะต้องมีความจริงจังต่อการแก้ปัญหาของชนบท และยอมรับทั้งความคิดความเห็นของหน่วยงานระดับปฏิบัติ

4.1.4 ขาดบุคลากรด้านอาชีพต่าง ๆ ที่จะให้ความรู้แก่ประชาชน เนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนเพิ่งปรับสภาพจากโรงเรียนทั่วไปให้เข้าสู่บทบาทใหม่ คือ การเป็นศูนย์กลางช่วยพัฒนาชุมชน ในระยะแรก ๆ ของโครงการจึงประสบปัญหาต่าง ๆ มากมายและปัญหาในเรื่องการขาดบุคลากรด้านอาชีพต่าง ๆ ที่จะให้ความรู้แก่ประชาชนนับเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่โรงเรียนกำลังประสบอยู่ จากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทยากจน พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ตามชนบทยากจนนั้นส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตทุรกันดารพอสมควร และอยู่ห่างไกลความเจริญจึงยากต่อการติดต่อกับบุคลากรด้านอาชีพต่าง ๆ ซึ่งจะอาศัยอยู่ตามในเมืองที่เจริญแล้ว และในระดับอำเภอก็ยังมีเจ้าหน้าที่ด้านอาชีพอยู่น้อยซึ่งไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน ในโรงเรียนเองก็ประสบปัญหาในเรื่องขาดครูที่มีความรู้ด้านอาชีพ ซึ่งปัญหานี้ควรจะได้มีการวางแผนแก้ไข เพราะจากโครงการโรงเรียนชุมชนที่เคยทำผ่านมาแล้ว ทำให้เราทราบว่าโครงการโรงเรียนชุมชนนั้นประสบปัญหาด้านขาดบุคลากรด้านอาชีพมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งในกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งหมด¹ ทำให้การดำเนินงานโรงเรียนชุมชนต้องประสบความล้มเหลว และโครงการนี้ก็เช่นกันหากไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ที่โรงเรียนชุมชนประสบมาแล้ว และยังปล่อยให้ปัญหานี้เกิดขึ้นอีก เช่นเดิมโดยไม่หาทางแก้ไขเสียตั้งแต่เริ่มต้น โครงการก็คงจะเป็นแบบโรงเรียนชุมชนนั่นเอง นั่นคือเป็นได้เฉพาะทฤษฎีและชื่อป้ายโรงเรียนเท่านั้น

ในความเห็นของผู้วิจัยคิดว่าปัญหาดังกล่าว ควรแก้ไขโดยการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ทางด้านอาชีพที่จำเป็นต่อการเป็นครูในโรงเรียนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ทั้งนี้เพราะครูในโรงเรียนเพื่อพัฒนาชนบทยากจนต้องมีบทบาทและหน้าที่เพิ่มเติมจากครูในโรงเรียนประถมศึกษาทั่ว ๆ ไป การที่อาศัยเพียงการอบรมครูใหญ่ของโรงเรียนเท่านั้นคงไม่เป็นการเพียงพอจึงควรมีการพัฒนาบุคลากรที่เป็นฝ่ายปฏิบัติการควบคู่พร้อมกันไป

¹ เรื่องเดียวกัน.

4.1.5 ความแตกต่างในการรื้อหนังสือของประชาชนในชุมชน นับเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งที่เกิดขึ้นกับประชากรของไทยขณะนี้ โดยเฉพาะในเขตชนบทที่ห่างไกล ปัญหาดังกล่าว นับเป็นปัญหาที่ประเทศคอยพัฒนาทั้งหลายประสบอยู่ สำหรับประเทศไทยได้มองเห็นความจำเป็นที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยขณะนี้รัฐบาลได้มอบหมายให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนพยายามลดอัตราผู้ไม่รื้อหนังสือให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แสดงว่าปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญที่จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศไทยเจริญ เพราะการไม่รื้อหนังสือหรือการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้จะทำให้ประชาชนขาดการแสวงหาความรู้และขาดโอกาสที่จะพัฒนาตนเองได้ ไพรัตน์ เตะชะรินทร์ ได้กล่าวว่า การที่ประชาชนขาดการแสวงหาความรู้ ก็ทำให้ประชาชนมีความคิดไม่ทันต่อเหตุการณ์ และไม่มีความรู้ในเชิงเศรษฐกิจ จึงมักถูกเอาเปรียบจากนายทุนได้ง่าย¹ ปัญหานี้จึงควรได้รับการแก้ไขโดยตรงจากทางโรงเรียน กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงควรร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในการที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหานี้ให้ประชาชนมีความสามารถในการอ่านออก-เขียนได้ เพื่อที่จะนำไปแสวงหาความรู้ในด้านอื่น ๆ ต่อไป

4.1.6 ครูมีเวลาไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชน จากการวิจัยพบว่า ครูที่มีชั่วโมงสอนระหว่าง 21 - 25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์มีร้อยละ 31.1 และครูที่สอนระหว่าง 16 - 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์มีร้อยละ 28.8² จะเห็นว่าครูต้องใช้เวลาในการสอนนักเรียนในโรงเรียนมาก ทำให้ครูไม่มีเวลาเพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชนในเวลาว่างการได้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ มารศรี รัตนกันทา ที่พบว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านพัฒนาชุมชน คือ ครูหาเวลาและโอกาสได้ยาก เพราะมีชั่วโมงสอนมาก³ และยังคงสอดคล้องกับ

¹ไพรัตน์ เตะชะรินทร์, การบริหารงานพัฒนาชนบท, หน้า 209.

²คูตารางที่ 4.

³มารศรี รัตนกันทา, "ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของตนในการพัฒนาชุมชน" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 100.

การวิจัยของ อิศราพร จันทรพราว¹ และ จารุวรรณ วัฒนกุล² พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู คือ เวลาของครูคือครูมีชั่วโมงสอนมาก ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะบริการให้ความรู้แก่ประชาชน จากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่สอนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่ครูจะสอนประจำชั้นโดยรับผิดชอบสอนประจำ โดยเฉพาะครูที่สอนในระดับชั้นประถมปีที่หนึ่งถึงประถมปีที่สี่ การสอนประจำชั้นทำให้ครูต้องรับผิดชอบนักเรียนภายในชั้นตลอดเวลา ครูจึงหาโอกาสปลีกมาทำกิจกรรมภายนอกภายในเรื่องเกี่ยวกับเวลาของครูนี้ ได้มีผู้ตอบแบบสอบถามหลายท่าน เขียนปัญหาเกี่ยวกับตัวครูพอสรุปได้ว่า ครูมีภารกิจด้านการเรียนการสอนมากเกินไป ครูประถมศึกษามีปัญหาด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีภาระต้องรับผิดชอบครอบครัวอย่างมาก ปัญหาเหล่านี้ทำให้ครูไม่มีเวลาที่จะช่วยเหลือชุมชนได้ เพราะครูต้องใช้เวลาว่างจากการสอนโดยเฉพาะในวันหยุดราชการทำงานพิเศษโดยการค้าขายหรือการเกษตร เพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวของตัวเอง ได้มีผู้ตอบแบบสอบถามท่านหนึ่ง เขียนถึงสภาพของครูประถมศึกษาว่า "ในปัจจุบันครูยังช่วยเหลือตัวเองแทบไม่ได้ การคาดหวังที่จะให้ช่วยเหลือประชาชนคนอื่นอีกคงเป็นไปได้แค่เพียงทฤษฎีของนักบริหารเท่านั้น"³ ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นครูประถมศึกษาในชั้นบทเห็นว่า คำพูดดังกล่าวนี้ว่าเป็นความจริงอย่างมาก ซึ่งผู้บริหารระดับสูงควรจะได้นำไปพิจารณาและหาทางแก้ไข หากไม่เช่นนั้นแล้วการพัฒนาชุมชนในชั้นบทโดยอาศัยโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาก็คงเป็นไปได้เฉพาะทฤษฎีและความพร้อมเท่านั้น

4.2 จากการศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ได้พบว่า ครูและผู้บริหารการศึกษาได้เสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้

¹ อิศราพร จันทรพราว, "ความคิดเห็นของครู ผู้บริหารการศึกษา และผู้นำชุมชนเกี่ยวกับบทบาทและการปฏิบัติจริงของครูในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทในเขตการศึกษา 7," หน้า 102.

² จารุวรรณ วัฒนกุล, "ความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมระดับตำบลที่อยู่นอกโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน," หน้า 92.

³ ผู้ตอบแบบสอบถามคนหนึ่งไม่ปรากฏนาม.

ในด้านปัญหาเกี่ยวกับประชาชน พบข้อเสนอแนะว่า ควรส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่นโดยการฝึกอบรม แนะนำ ให้ความรู้ เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพื่อช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจของประชาชน ข้อเสนอแนะดังกล่าวเป็นข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนซึ่งมีอยู่มากที่สุดในเขตชนบทยากจน ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากจะหาอาชีพที่เหมาะสมให้ประชาชนได้ทำแล้ว ควรมีการส่งเสริมอาชีพที่ประชาชนทำอยู่แล้วให้สามารถทำได้ผลดียิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะประการต่อมา คือ ควรให้การศึกษทั้งในและนอกโรงเรียนโดยเน้นการสอนให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ ข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้ว่าสามารถทำได้แต่ต้องได้รับการสนับสนุนคานงงบประมาณจากรัฐบาลเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงาน ข้อเสนอแนะในเรื่องการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เลิกหลุมหลงอธิบายมุข ปัญหาความจิตใจนับเป็นปัญหาที่สำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคนอื่น ๆ การแก้ปัญหาคนช่างจะทำได้ยากและสังคมไทยได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามาก โดยเฉพาะการนิยมในวัตถุ การแก้ปัญหาคงเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และคงเห็นผลในระยะยาว สถาบันที่ควรจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาก็คือ สถาบันการศึกษาและสถาบันทางศาสนา ข้อเสนอแนะในเรื่องการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจในการดำเนินงานของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน เป็นข้อเสนอแนะที่ครุภายในโรงเรียนสามารถทำได้โดยการจัดประชุม ชี้แจงตามวาระและโอกาสอันควร ส่วนการเสนอให้ฝึกและสร้างผู้นำหมู่บ้านให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถนำไป เผยแพร่และปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนต่อไปนั้นอาจทำได้โดยอาศัยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานหลัก 4 กระทรวงหลักเขารวมวางแผนกับประชาชน เพื่อหารูปแบบการดำเนินงานและลงมือปฏิบัติตามแผนงาน ข้อเสนอแนะประการสุดท้ายเกี่ยวกับประชาชน คือ จัดหาที่ดินสำหรับทำกินให้แก่ประชาชนที่ยากจน ปัญหาเรื่องที่ทำกินเป็นปัญหาระดับชาติซึ่งรัฐบาลพยายามที่จะแก้ปัญหาโดยการมีโครงการปฏิรูปที่ดิน หากสามารถทำได้จริงก็จะเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนมีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง

ในด้านข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับตัวครู พบว่า มีการเสนอแนะให้ครูได้มีโอกาสอบรมสัมมนาให้บ่อยครั้ง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ตื่นตัวอยู่เสมอ ในความคิดของผู้วิจัยเห็นว่าสามารถที่จะทำได้โดยการอบรม สัมมนา จะเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายปฏิบัติการ ซึ่งจะเป็นโอกาสอันดีของผู้บริหารที่จะได้รับทราบปัญหาต่าง ๆ จากฝ่ายปฏิบัติการและในขณะเดียวกันฝ่ายปฏิบัติการก็จะได้รับแนวคิด ความรู้ที่จะนำมาแก้ไขปัญหให้กับ

ชุมชนต่อไป ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ควรมีการปรับปรุงสวัสดิการของครู เนื่องจากการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่จะไม่มีค่าเบี้ยเลี้ยงตอบแทนให้ ทำให้ครูขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ประกอบกับฐานะทางเศรษฐกิจของครูก็ยังไม่ดีพอ ทำให้ครูไม่สามารถที่จะออกช่วยเหลือชุมชนได้ดีเท่าที่ควร การเสนอแนะให้ปรับปรุงด้านสวัสดิการของครูจึงเป็นข้อเสนอแนะที่ทางฝ่ายบริหารระดับสูงควรนำไปพิจารณาหาทางแก้ไข เพื่อให้ครูมีค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าตอบแทนในการออกช่วยเหลือชุมชน ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ควรเพิ่มอัตราค่าจ้างครูให้เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน การเพิ่มอัตราค่าจ้างครูอาจทำได้โดยการย้ายครูจากโรงเรียนอื่น ๆ ที่อัตราค่าจ้างสูงกว่ามาไว้ในโรงเรียนโครงการให้มากขึ้นและการย้ายครูมาประจำในโรงเรียนดังกล่าว ควรคำนึงถึงภูมิฐานะของครูและหากเป็นไปได้ควรจะได้ครูที่มีวุฒิทางด้านวิชาชีพมาไว้ในโรงเรียนดังกล่าว เพื่อเป็นการระดมกำลังบุคลากรเข้าแก้ไขปัญหาให้กับหมู่บ้านยากจน ข้อเสนอแนะประการสุดท้ายที่ครูและผู้บริหารการศึกษาเห็นสอดคล้องกันว่า ครูควรเสียสละเวลาให้มากขึ้น ให้ความจริงจังต่อวิชาชีพ ต่อชุมชน และควรมีอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์สังคมให้มากขึ้น

ในด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน

พบว่า มีการเสนอแนะให้มีการพบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทุกกระยะ ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดประชุมสัมมนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน นับว่าเป็นข้อเสนอแนะที่ควรจะทำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งที่ผ่านมาทราบจากแบบสอบถามหลายท่านว่าครูไม่เคยมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือวางแผนร่วมกับหน่วยงานอื่น จะมีบ้างก็เฉพาะผู้บริหารเท่านั้น ส่วนครูปฏิบัติงานยังไม่ได้มีการทำงานร่วมกันต่างฝ่ายต่างทำ งานจึงไม่สอดคล้องประสานกัน ข้อเสนอแนะดังกล่าวจึงเป็นข้อเสนอที่ควรนำไปปฏิบัติ ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรให้ความช่วยเหลือโรงเรียนอย่างใกล้ชิดและติดตามประเมินผลงานที่ทำไปทุกกระยะ โดยเฉพาะผู้บริหารระดับสูงควรออกสู่ชนบทเป็นประจำเพื่อทราบปัญหาและหาทางแก้ไข เพื่อเป็นกำลังใจแก่ครูปฏิบัติงาน สำหรับข้อเสนอแนะในด้านความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานนั้น มีข้อเสนอแนะคือ ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่ในการประสานงานโดยเฉพาะ จากข้อเสนอแนะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติงานจริงนั้นยังมีปัญหาด้านการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งตามหลักการจริงนั้นได้มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานทุกระดับอยู่แล้ว ตั้งแต่ระดับชาติที่เรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) จนถึงระดับตำบลที่เรียกว่า

คณะกรรมการปฏิบัติงานชนบทระดับตำบล (กปต.) ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของ 4 กระทรวงหลักทำงานร่วมกัน จากการวิจัยในครั้งนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามหลายคน ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติของหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่มีการทำงานที่ประสานกัน ขาดการคิดตามประเมินผลของเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ไม่เสียสละเวลาออกช่วยเหลือชุมชนจริง มักจะออกปฏิบัติงานตามเงินที่ได้รับ

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าข้อเสนอแนะในคานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่สำคัญก็คือ ต้องมีความเสียสละและทำงานประสานสอดคล้องกัน เพราะการที่จะออกไปปฏิบัติงานในชนบทนั้นหากไม่ยอมเสียสละความสุขส่วนตัว ประโยชน์ส่วนตัว หวังเพียงผลตอบแทนและต่างฝ่ายต่างทำแล้ว การพัฒนาชนบทจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ เพราะชนบทนั้นประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย การแก้ไขจึงต้องทำอย่างจริงจังและจริงจัง ภายใต้กระบวนการที่ประสานสอดคล้องซึ่งกันและกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ

ในคานข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ข้อเสนอส่วนใหญ่ครูและผู้บริหารการศึกษาต้องการให้มีการปรับปรุงระบบคมนาคมให้ทันสมัย สะดวกและใช้ได้ทุกฤดู จากการออกเก็บข้อมูลของผู้วิจัยพบว่า หมู่บ้านที่โรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนตั้งอยู่ส่วนใหญ่แล้วเป็นเขตทุรกันดาร บางชุมชนไม่มีรถโดยสารเข้าไปถึงและหลายชุมชนที่มีรถเข้าไปเพียงเที่ยวเดียว และเส้นทางคมนาคมส่วนใหญ่เป็นถนนดินลูกรังจึงมีปัญหามากในการเดินทางในฤดูฝน การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะให้ความช่วยเหลือร่วมกับชุมชน ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ควรมีการปรับปรุงระบบการชลประทานในหมู่บ้านใหม่นำไปใช้ในการบริโภคและทำการเกษตร จากปัญหาที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ตอบในปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าชุมชนในชนบทประสบปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำเป็นอย่างมาก การขาดแคลนน้ำทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ติดตามมาเป็นลูกโซ่ เช่น ปัญหาการว่างงาน เนื่องจากไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้หรือทำการเพาะปลูกก็ประสบปัญหาผลผลิตตกต่ำ ได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่า การแก้ปัญหาดังกล่าวให้กับชุมชนอาจทำได้โดยการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล หรือการขุดสระน้ำขนาดใหญ่ประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้แล้วมีข้อเสนอแนะให้ขยายเขตการใช้ไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้าน ซึ่งจากการออกเก็บข้อมูลของผู้วิจัยพบว่า หลายชุมชนที่โรงเรียนในโครงการตั้งอยู่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ทำให้ประสบปัญหาในคานการใช้เครื่องกระจายเสียงและเครื่องมือที่ต้องใช้ไฟฟ้า ข้อเสนอแนะประการสุดท้ายสำหรับคานสิ่งแวดล้อมคือ ควรทามาตรการ

ป้องกันตัดไม้ทำลายป่า บัญชีนั้นนับว่าเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือจาก -
 รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะในสภาพที่เป็นจริงปัจจุบัน ผู้ที่บุกรุกทำลายป่ามักเป็นผู้ที่
 มีอิทธิพล การแก้ปัญหาจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้บริหารระดับสูง ผู้ปฏิบัติการระดับล่าง
 ในชุมชนเช่นกรณีนี้ทำไปก็จะประสบอันตรายมาก

ในด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณ บ่งชี้ว่าข้อเสนอแนะ
 ส่วนใหญ่ ครูและผู้บริหารการศึกษาต้องการให้จัดสรรงบประมาณลงในพื้นที่ชนบทยากจนให้มากขึ้น
 และควรรี้อย่างต่อเนื่อง เพราะในปัจจุบันโรงเรียนได้รับงบประมาณจากรัฐบาลเพียงครั้งเดียว
 เท่านั้น จากการที่ผู้วิจัยได้สอบถามผู้บริหารโรงเรียนหลายท่านเกี่ยวกับปัญหาด้านงบประมาณพอสรุป
 ได้ว่า โรงเรียนขาดงบในการดำเนินงานต่อโครงการบางอย่างต้องหยุดชะงัก เพราะโรงเรียน
 ได้รับงบประมาณในปีแรกเพียงครั้งเดียวเท่านั้นและรายได้ของโรงเรียนทางอื่นแทบจะไม่มีเลย
 ดังนั้นจึงจะเห็นว่าทั้งครูและผู้บริหารจึงได้เสนอแนะให้ทางโครงการอุดหนุนงบประมาณให้ต่อเนื่อง
 ไประยะหนึ่งจนกว่าที่ทางโรงเรียนจะช่วยเหลือตัวเองได้จึงค่อยถอนความช่วยเหลือ ข้อเสนอ-
 แนะนำอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจคือ ควรให้ทางโรงเรียนเป็นผู้เสนอโครงการและจัดสรรงบประมาณ
 จากการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบว่าวัสดุครุภัณฑ์ที่ได้รับนั้นได้รับการจัดสรรมาจากโครงการโดยตรง
 ซึ่งทางโรงเรียนไม่มีโอกาสที่จะเลือกรับวัสดุใด หรืออีกนัยหนึ่งก็คือโรงเรียนไม่มีโอกาสในการ
 จัดสรรงบประมาณเอง ทำให้รูปแบบการพัฒนาชุมชนในชนบทต้องเดินตามความต้องการของผู้
 บริหารระดับสูงของโครงการ แต่ในทางปฏิบัติจริงนั้นต้องพบกับอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ มากมาย
 จากข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามที่แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้พบว่า วัสดุอุปกรณ์ที่โรงเรียนได้รับ
 บางอย่างไม่สามารถนำมาใช้ได้ เช่น เครื่องกระจายเสียง เครื่องเทป เพราะท้องถิ่นไม่มีไฟ
 ฟ้าใช้ และไม่มีเครื่องปั่นไฟใช้เอง จากปัญหาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การแก้ปัญหาของท้องถิ่นนี้
 ทางที่ถูกแล้วควรรีให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้แก้เอง เพราะผู้รู้ปัญหาที่สุดคือ ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ
 ดังนั้นการจัดสรรงบประมาณจึงน่าจะให้โรงเรียนเป็นผู้จัดสรรเอง โดยหน่วยงานระดับสูงคอยติด
 ตามและประเมินผลการใช้เงินอย่างใกล้ชิด ในลักษณะดังกล่าวจะก่อให้เกิดการกระจายงานลง
 สู่ระดับปฏิบัติและให้ระดับปฏิบัติเป็นผู้วางแผนการดำเนินงานภายใต้การติดตามดูแลและช่วยเหลือ
 ของฝ่ายบริหาร

ข้อเสนอแนะอีกประการหนึ่งสำหรับแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณ คือ ควรมีการจัดตั้ง
 กองทุนหรือระบบสหกรณ์ขึ้นในหมู่บ้าน ข้อเสนอแนะดังกล่าวสอดคล้องกับกิจกรรมเสนอแนะของ

โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ที่เสนอแนะให้ทางโรงเรียนจัดทำ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

"การจัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนได้ซื้อสินค้าสะดวกสบายและราคายุติธรรม และเพื่อส่งเสริมการทำงานระบบกลุ่มรวมทั้งเป็นที่จำหน่ายผลิตผลของชุมชน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ประชุมครู กรรมการศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน เพื่อชี้แจงหลักการสหกรณ์ ความสำคัญและวางโครงการร่วมกัน

2. ที่ประชุมพิจารณาเลือกบุคคลเพื่อแต่งตั้งในรูปคณะกรรมการดำเนินงาน

3. ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ

4. วางระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติของสมาชิก

5. การดำเนินงานจัดตั้งสหกรณ์

6. ประเมินผลการดำเนินงานปีละ 1 ครั้ง

กิจกรรมการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการในชุมชนโดยโรงเรียนเป็นผู้ประสานงานและให้ความร่วมมือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนมีกองทุนสวัสดิการและให้ประชาชนได้รับการบริการจากกองทุนสวัสดิการทุกคน โดยมีวิธีและขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ประชุมวางแผนร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนและจัดตั้งคณะกรรมการ

2. ร่างระเบียบของกองทุน

3. จัดหากองทุน

4. ประชาสัมพันธ์

5. ประเมินผลรายงานผลการดำเนินการ¹

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่ครูและผู้บริหารเสนอแนะให้จัดทำนั้น สามารถทำได้โดยใช้วิธีการขั้นตอนที่ฝ่ายโครงการได้เสนอไว้เป็นแนวทางในการจัดทำ

¹สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการฝึกอบรม บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตามโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ. พช.) ๗ โรงเรียนวัดบ้านขามหนองแวงและโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา (โครงการ กศ. พช., สปช., 2526), หน้า 88 - 89.

ข้อเสนอแนะประการสุดท้ายสำหรับการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณที่ครูและผู้บริหารมีความสอดคล้องกันคือ ควรลดขั้นตอนการจัดทำงบประมาณลง เพราะที่เป็นอยู่มีวิธีการที่ยุ่งยาก ทำให้ล่าช้า การแก้ปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรจะได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างฝ่ายปฏิบัติการและฝ่ายบริหารระดับสูง เพื่อสรุปปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานและหาทางแก้ไข โดยเฉพาะปัญหาด้านงบประมาณ

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้านอื่น ๆ พบว่า มีข้อเสนอแนะให้มีการประวคผลงานของโรงเรียนและชุมชน ข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้ว่าเป็นความหวังดีต่อการพัฒนาชุมชนในชนบท และตามความคิดเห็นของผู้วิจัยแล้ว นอกจากเราจะได้ให้มีการประวคผลงานแล้วทางฝ่ายผู้บริหารโครงการระดับสูงควรกำหนดเกณฑ์ระดับการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐานไว้ เพื่อให้โรงเรียนได้ตรวจสอบตัวเองและแข่งขันตัวเองอันจะทำให้เกิดพลังในตัวเองมากขึ้น แต่ทั้งนี้ต้องได้รับการตอบสนองจากฝ่ายบริหารพอสมควร การตอบสนองอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การประกาศเกียรติคุณไปยังโรงเรียนและชุมชนต่าง ๆ ให้ทราบ การให้โอกาสโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จนำเสนอผลงานในวาระการประชุมตามโอกาส เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองมากขึ้นและจะเป็นแรงผลักดัน อีกทางหนึ่งให้โรงเรียนได้ค้นหาวิธีการ หรือรูปแบบที่ดีที่จะพัฒนาชุมชนต่อไป

สรุปได้ว่าการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนจะมีโอกาสประสบผลสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะการวิจัยครั้งนี้พบว่า ครูและผู้บริหารการศึกษาส่วนใหญ่มีความต้องการและกระตือรือร้นที่จะร่วมพัฒนาชุมชนด้วยความปรารถนาดีและความตั้งใจจริง ซึ่งหากคณะครูได้รับการกระตุ้น การฝึกอบรม การเพิ่มขวัญและกำลังใจหรือสวัสดิการให้ดีขึ้น รวมทั้งได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของทุกหน่วยงานแล้ว นโยบายในการให้โรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทยากจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนก็ควรจะประสบผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ตอนที่ 1 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานโรงเรียนประถมศึกษา
ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน

1. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) ควรทบทวนนโยบายในเรื่องการจัดสรรงบประมาณ โดยเฉพาะในเรื่องการจัดวัสดุอุปกรณ์ไปยังโรงเรียนต่าง ๆ โดยการคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงและความเป็นไปได้ในการใช้วัสดุอุปกรณ์ของทางโรงเรียนและท้องถิ่น ในการนี้จะกระทำโดยให้ทางโรงเรียนเป็นผู้จัดสรรงบประมาณเอง โดยทางสปช. คอยตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการใช้งบประมาณอย่างใกล้ชิด

นอกจากนี้ทาง สปช. ควรคำนึงถึงการสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ การจัดสรรงบประมาณให้ครั้งแรกและครั้งเดียว อาจจะไม่ใช่วิธีการเดียวที่จะใช้ได้ผล การส่งเสริมการประสานงานและการร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยให้มีการประสานความคิด ประสานแผน ประสานงาน และประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่การดำเนินงานตามโครงการนี้ได้อย่างมาก การเสนอแนวคิดใหม่ๆ ให้แก่โรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ อาจช่วยพัฒนางานของโรงเรียนให้มุ่งไปสู่จุดหมายที่ต้องการได้

2. โครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่มีมาในอดีตถึงปัจจุบันได้ชี้ให้เห็นถึงความหย่อนยานในเรื่องการจัดการ ซึ่งรวมถึงเรื่องการบริหาร การดำเนินการ ตลอดจนการนิเทศและติดตามผลความเอาใจจริงเอาใจจะจะมีเฉพาะระยะแรก ๆ ของโครงการเท่านั้น ในระดับโรงเรียนก็มีความตั้งใจจริงเฉพาะระยะแรกของการเข้าโครงการ เมื่อเวลาล่วงเลยไปงานโครงการแทนที่จะได้รับการพัฒนาทั้งความคิดและการกระทำ กลับซบเซาและเลือนไป ดังนั้นโครงการ กศ. พช. โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงควรคำนึงถึงเรื่องดังกล่าวข้างต้นเป็นประการสำคัญด้วย

3. ผู้บริหารที่รับผิดชอบในการดำเนินงานโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการ กศ. พช. ทุกระดับควรรหาโอกาสออกไปตรวจเยี่ยม แนะนำ ติดตามผล และให้กำลังใจแก่ครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อให้ครูเกิดกำลังใจมีความกระตือรือร้นในการทำงาน

4. โรงเรียนในโครงการ กศ. พช. ควรจะได้จัดทำโครงการและแผนงานที่จะปฏิบัติในรอบปีของทางโรงเรียนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อวางเป้าหมายหลักร่วมกันและให้มีการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด

5. โรงเรียนในโครงการ กศ. พช. ควรจะได้รับการบรรจุครูที่มีความรู้ความสามารถในการสอนวิชาชีพต่าง ๆ ที่จำเป็นในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้สามารถจัดสอนวิชาชีพต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนได้หรืออย่างน้อยที่สุดก็ควรให้ครูในโรงเรียนได้รับการอบรมเกี่ยวกับการสอนวิชาชีพต่าง ๆ

6. ควรจัดอบรมสัมมนาครูโรงเรียนในโครงการ กศ. พช. ทุกคน โดยกระทำเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ตื่นตัวและนำหลักวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ ตลอดจนให้เข้าใจในหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจนเพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตามหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

7. ควรจะจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่าง ครู ผู้บริหาร และตัวแทนประชาชนหรือผู้นำชุมชนของโรงเรียนในโครงการ กศ. พช. ในแต่ละจังหวัดหรือแต่ละเขต อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการดำเนินงาน

8. ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนทุกครั้งควรคำนึงถึงประโยชน์ที่โรงเรียนได้รับควบคู่ไปกับประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ และควรจะได้มีการวางแผนร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรได้มีการศึกษาดังบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทภาคจนในเขตการศึกษาอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของครู และปัญหาที่เกิดขึ้น

2. ควรมีการศึกษาดังการรับรู้ของผู้นำชุมชนหรือประชาชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทภาคจน

3. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการดำเนินงานในโรงเรียนโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทภาคจน (กศ. พช.)

4. ควรจะได้ศึกษาเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียน โรงเรียนที่อยู่ในโครงการ กศ. พช. กับโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปที่อยู่นอกโครงการ กศ. พช.